

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Факультет іноземної та слов'янської філології

Кафедра української мови і літератури

Білик Каріна Вікторівна

**Інноваційні підходи до вивчення образних мовних засобів на уроках
української мови в основній школі**

Освітня програма: 014 Середня освіта (Українська мова і література.
Англійська мова)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

_____ Н. В. Громова,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови
і літератури

« ____ » _____ 20 року

Виконавець

_____ К.В. Білик

« ____ » _____ 20 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ВИВЧЕННЯ ОБРАЗНИХ МОВНИХ ЗАСОБІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	8
1.1. Поняття «інноваційні технології» у психолого-педагогічній науці.....	8
1.2. Класифікація педагогічних інноваційних технологій та їх місце в контексті навчального процесу.....	17
1.3. Інноваційні технології навчання української мови	23
1.4. Образні мовні засоби та їх роль в увиразненні пісенного тексту та мовлення учнів	28
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗНИХ МОВНИХ ЗАСОБІВ УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕНЬ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГУРТІВ.....	34
2.1. Основні характеристики пісень як навчальних матеріалів.....	34
2.2. Особливості використання пісень на уроках української мови	37
2.3. Система завдань і вправ з пісенним матеріалом для формування розуміння образних мовних засобів	43
2.4. Інноваційні підходи до навчання мови з використанням текстів пісень сучасних українських гуртів	51
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Використання на уроках української мови інноваційних підходів до вивчення мови – засобу досягнення атмосфери в класі, що спонукає до співпраці вчителя та учня, розуміння та допомоги – дає можливість по-справжньому реалізувати особистісно орієнтоване навчання. Тому сучасні уроки вимагають від вчителя пошуку нових методів подання інформації. Застосування інновацій сприяє виведенню навчальної програми на якісно новий сучасний рівень. Учителі намагаються зробити урок цікавішим, а учні швидше і глибше засвоюють інформацію, вдаються до поєднання традиційних і сучасних методів. Сьогодні, в час глобальної пандемії, коли неможливо використовувати традиційні методи, важливо оптимізувати сили та знання вчителів, щоб вони могли продовжити навчальний процес. Інноваційні методи мають стати основою для створення сучасного уроку.

Щоб зробити урок не лише пізнавальним, інформативним, але й підтримувати у дітей зацікавленість предметом, потрібно зануритися в їхні захоплення та інтереси.

Одним із захоплень сучасної молоді є музика, без якої вона не уявляє свого життя, адже музика супроводжує їх скрізь: під час прогулянки, подорожі, на святах, при гарному чи поганому настрою та ін. А от копіювати стиль та манери сучасних виконавців, а особливо улюблених – це завжди впливає на сприйняття світогляду та життя слухачів.

Враховуючи такий вплив музики, змісту текстів на сучасну аудиторію, можна застосовувати цю інформацію при навчанні та вихованні здобувачів освіти під час освітнього процесу.

Дослідження мови пісні є досить широким полем для вивчення, оскільки поети використовують велику кількість різноманітних мовних засобів. Кількість і характер тропів залежать від творчого методу і стилю автора. Поетична мова творів характеризується застосуванням різноманітних мовних

засобів. І саме використанням сучасної пісенної творчості можна зацікавити учнів до вивчення образних мовних засобів на уроках української мови.

На сьогодні ще немає ґрунтовного лінгвістичного дослідження мови сучасних музичних гуртів. Дослідженням культури мови пісень українських гуртів у сучасній науці займалися Ю. Яручик, [53] А. Власова [12], О. Клещова [54] тощо.

Про динаміку використання інноваційних підходів до навчання на уроках української мови свідчить аналіз науково-педагогічної та методичної літератури. Цій темі присвячені дослідження І. Дичківської [18], М. Пентилюк [33-34], Л. Пироженко, О. Пометун [36-37], В. Сидоренко [43], Т. Симоненко, М. Руденка, Н. Остапенка [46].

Особливості інтерактивних методів навчання в школі описані в працях вчителів, психологів і методистів (І. Гейко [14], О. Єльнікова [23-25], Л. Пироженко [36-37] та ін.).

Проблемам педагогічних інновацій присвячені дослідження О. Абдалова [3], О. Василенко [11], І. Галиці та О. Галиці [13], В. Докучаєва [20], у яких розуміння нового в навчальному процесі співвідноситься з такими характеристиками: корисний, прогресивний, позитивний, сучасний, розширений.

Педагогічна інновація – це процес створення, поширення та використання нових засобів для вирішення тих педагогічних проблем, методи вирішення яких застаріли. Педагогічною проблемою сьогодні стала відсутність можливостей традиційного шкільного навчання. Хоча такі обмеження є тимчасовими, навчальний процес не можна зупинити ні на мить.

Хоча освіта сьогодні у більшості випадків є інноваційною, сьогодні вона може існувати лише за допомогою технічних засобів. Це унікальний досвід для методистів та освітян. У дослідженні ми описали інноваційні методи в контексті глобальної пандемії та спробували дослідити сучасну пісню як інноваційний засіб навчання мови.

Мета дослідження: виявити ефективність інноваційних педагогічних підходів для вивчення образних мовних засобів на уроках мови на матеріалі пісень сучасних українських гуртів.

Задля досягнення визначеної мети було сформульовано такі **завдання:**

- дослідити теоретичні засади використання інноваційних підходів на уроках української мови в основній школі;
- визначити сутність поняття «інноваційні технології» у психолого-педагогічній науці;
- класифікувати педагогічні інноваційні підходи та їхнє місце в контексті навчального процесу, зокрема на уроках української мови;
- дослідити образні мовні засоби та методичні аспекти їхнього вивчення на уроках української мови за допомогою пісень українських сучасних гуртів;
- розробити систему завдань і вправ для вивчення образних мовних засобів (на матеріалі сучасних пісень);
- запропонувати інноваційні підходи до навчання мови з використанням текстів пісень сучасних українських гуртів

Об’єкт дослідження: інноваційні технології на уроках української мови в основній школі.

Предмет дослідження: сучасні підходи до вивчення мовних образних засобів на основі пісень сучасних українських гуртів.

Джерельною базою дослідження стали пісенно-ліричні твори сучасних українських гуртів «Океан Ельзи», «KAZKA», «Go-A», «Антитіла», «Струни серця».

Методи дослідження визначені цілями та завданнями роботи. У роботі використані такі методи: пошуковий, з аналізом та описом знайденого матеріалу, порівняння, класифікація, з’ясування причинно-наслідкових зв’язків, узагальнення, систематизація.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній здійснено спробу комплексного осмислення використання нового лексичного матеріалу, здійснено аналіз таких вправ, прийомів та методів, актуальність їх внесення у шкільну програм. Робота може бути використана в практичній діяльності вчителя та в майбутніх дослідженнях у сфері методики.

Провідною ідеєю дослідження є виявлення найбільш ефективних сучасних форм інновацій, прийомів, методів і технологій для формування образних мовних засобів при вивченні української мови.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можуть знадобитися при подальшому вивченні та розробці інноваційних педагогічних технологій для уроків української мови в основній школі, також представлені матеріали можуть стати основою для подальшої розробки комплексу вправ на основі пісенного матеріалу.

Практичне значення роботи полягає в тому, що наданий у роботі опис методики та запропоновані вправи можуть бути використані учителями-словесниками у процесі вивчення розділів «Лексикологія», «Словотвір», «Морфологія», «Синтаксис та пунктуація» у школі.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати висвітлювались під час роботи Міжнародної науково-практичної конференції *«Філологія, лінгводидактика, професійна комунікація в науковому дискурсі»* (Суми, 9 листопада 2020, 2021 рр.), Усеукраїнської науково-практичної конференції *«Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника»* (Суми, 26 листопада 2020, 30 жовтня 2021), Всеукраїнської наукової конференції молодих учених *«Сумщина в історико-філологічному вимірі»* (Суми, 15 квітня 2021 р.), *«Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника»* (Суми, 15 квітня 2021).

Окремі аспекти наукового дослідження знайшли відображення в наукових публікаціях:

Білик К. Вивчення образних мовних засобів на матеріалах пісенної творчості гурту Kazka на уроках української мови // Філологічні студії: збірник статей студентів, магістрантів, молодих учених / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 92 с. С. 3-8.

Білик К. Теоретичні засади вивчення мовних засобів на уроках української мови (на матеріалі пісень сучасних гуртів) // Актуальні питання філології та методології: збірник статей студентів / за ред. В. В. Герман. Суми: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «Фабрика друку», 2021. 196 с. С. 13-17.

Обсяг і структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 83 сторінки

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність та визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, теоретичне та практичне значення.

У **першому розділі «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ВИВЧЕННЯ ОБРАЗНИХ МОВНИХ ЗАСОБІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»** присвячено опису засад використання інноваційних технологій на уроках української мови. В рамках розділу розглядається поняття «інноваційні технології», їх класифікація та місце в навчальному процесі, а також використання на уроках української мови.

У **другому розділі «МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗНИХ МОВНИХ ЗАСОБІВ УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕНЬ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГУРТІВ»** розглянуті методичні особливості використання сучасних пісень на уроках, окреслено систему методів і прийомів вивчення образних мовних засобів на уроках української мови в школі, подано зразки завдань і вправ.

У **висновках** підведено підсумки проведеного дослідження

У **додатках** наведено розроблені конспекти уроків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ВИВЧЕННЯ ОБРАЗНИХ МОВНИХ ЗАСОБІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Поняття «інноваційні технології» у психолого-педагогічній науці

У сучасних умовах глобалізації світової економіки, інформаційної фази цивілізації, впровадження інформаційних технологій у всіх європейських країнах здійснюється по-різному у змістових реформах національних систем освіти. Сьогодні освіта та наука починають бути пріоритетними орієнтирами розвитку соціально-економічного, політичного та духовного життя в будь-якій країні. На сьогоднішній день знання є визначальним чинником багатства країни. В цих умовах проблема інновацій у галузі знань набуває все більшого значення. Обширний спектр проблем в інноваціях, їх активна реалізація у сфері освіти, є ключовим напрямом роботи Міністерства освіти і науки України і його підрозділів, науковців Академії освітніх наук, університетів України щодо впровадження концепція нової української школи.

Сучасні педагоги зробили значний внесок у розвиток методології та теорії концепції педагогічної технології: В. Безпалько [6], М. Кларін [28], Г. Селевко [41] та ін. Проблему педагогічної інновації розглядали такі вчені, як, С. Гільманов, В. Загвязінський [26], В. Паламарчук, І. Єрмаков [31]. Н. Юсуфбекова [50] та інші.

Термін «інновація» (від пізньої латинської новації – оновлення, новизна, зміна) означає інновацію, тобто цілеспрямовані зміни, які створюють середовище нових стабільних елементів (інновацій), що змушує систему переходити з одного стану в інший.

Інноваційні процеси в системі освіти свідчать про якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-педагогічної та педагогічної творчості та процесів застосування її результатів. Характеризується тенденцією скорочення розриву між процесами створення педагогічних інновацій та

процесами їх сприйняття, адекватної оцінки, розвитку та застосування, а також подоланням невідповідності між спонтанністю цих процесів та можливістю та потребою усвідомленого управління. Хоча про інновації часто говорять у контексті нових технологій, вони часто навіть не обов'язково включають такі технології.

Дослідники проблем педагогічної інновації (М. Бургін, О. Арламов, В. Журавльов, В. Загвязінський, А. Ніколс, Н. Юсуфбекова та ін.) намагаються співставити поняття нового в педагогіці з наступними характеристиками: корисний, прогресивний, позитивний, сучасний, просунутий [9, с. 7].

Тому В. Загвязінський дотримується думки, що у педагогіці нове – це не тільки ідеї, методи, підходи, технології, що ще не були представлені або використані у таких поєднаннях, а й набір елементів чи окремих елементів педагогічного процесу, що несуть прогресивний характер, що дає змогу ефективно вирішувати проблему виховання в ході зміни умов та ситуацій [10, с. 87].

Деякі науковці (Л. Подимова, В. Сластьонін) розглядають інновації як складний процес формування, поширення та застосування нового практичного інструменту в галузі інженерії, технології, педагогіки, досліджень [17, с. 5]. Інші стверджують, що інновації не можуть обмежуватися створенням інструментів. Тому І. Підласий припускає, що інновації – це ідеї, процеси, засоби та результати, які сприймаються як якісне вдосконалення педагогічної системи [15, с. 77].

Основою та змістом інноваційних освітніх процесів є інноваційна діяльність, суть якої - оновлення педагогічного процесу, впровадження нових утворень у традиційну систему. Прагнення до постійної оптимізації навчального процесу призвело до появи нових і вдосконалених раніше використовуваних педагогічних технологій різного рівня та різних цілей.

Сьогодні поняття педагогічної технології міцно вкорінене у педагогічному лексиконі. Існують різні погляди на публікацію цієї концепції.

Технологія – це загальна сукупність прийомів, що використовуються у будь-якій справі, вміннях, мистецтві (глосарій) [16, с. 4].

Педагогічна технологія – загальна сукупність засобів і методів відтворення теоретично правильних процесів навчання й виховання, які дають змогу успішно реалізувати навчальні завдання (В. Безпалько) [16, с. 6].

Педагогічна технологія – системний набір і організоване функціонування всіх інструментальних, особистісних та методичних засобів, які застосовуються для досягнення навчальної мети (М. Кларін) [19, с. 6].

Педагогічна технологія є моделлю спільної педагогічної діяльності, що продумана в кожній деталі над проектуванням, організацією та управлінням навчальним процесом з безумовним забезпеченням умов комфорту для учнів та вчителів (В. Монахов) [18, с. 5].

Багато авторів дотримуються думки, що будь-яка педагогічна технологія має бути відповідною до деяких основних методологічних вимог (критеріїв технологічності) [22, с. 6-7].

1. Концептуальність. Кожна педагогічна технологія має базуватися на певній науковій концепції, яка містить дидактичне, філософське, психологічне й соціально-педагогічне обґрунтування досягнення навчальної мети.

2. Систематичність. Педагогічна технологія повинна мати всі властивості системи: логіку процесу, взаємозв'язок усіх її частин, цілісність.

3. Здатність керувати автомобілем. Він надає можливість діагностики всього прокладання, планування, проектування навчального процесу, поетапної діагностики, варіації засобів та методів для корекції результатів.

4. Ефективність. Сучасні педагогічні технології існують у конкурентному середовищі і мають бути ефективними з точки зору результатів та оптимальними з точки зору витрат, щоб гарантувати здобуття певного освітнього стандарту.

5. Відтворюваність. Можливість застосування (відтворення, повторення) технології педагогіки в інших ідентичних навчальних закладах, іншими предметами.

6. Візуалізація (характеристика окремих технологій). Він включає використання аудіовізуальних та електронних комп'ютерів, а також розробку та застосування різних навчальних матеріалів та оригінальних наочних посібників.

Отже, одним із найважливіших стратегічних завдань на сучасному етапі модернізації освіти в Україні є забезпечення якості підготовки студентів. Цю проблему можна вирішити, змінивши педагогічні методи та впровадивши інноваційні технології навчання.

Інновація в освіті вважається впровадженою інновацією – у змісті, методах, прийомах та формах освітньої діяльності та виховання (методи, технології), у змісті та формах управління системою освіти, а також в організаційній структурі навчального закладу, закладів, засобів навчання та підходів до соціальних послуг в освіті, що значно підвищує ефективність, якість і результативність освітнього процесу. Наука про педагогічні інновації визначає процеси розвитку освітніх систем на основі виробництва, поширення та розвитку інновацій, дослідження ефективності інноваційних змін. У рамках педагогічної інновації створюється відповідний термінологічний апарат, який включає терміни «інноваційний процес», «інноваційне середовище», «інноваційна діяльність», «інноваційний потенціал», «інноваційні політика» тощо.

Автором концепції «інновації» є австрійський учений І.А. Шумпетер, який у 1930-х роках чітко відокремив винахід (відкриття нових технічних знань) від інновацій (практичне застосування нових знань у виробництві). Під інноваціями він мав на увазі «зміну з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, нового виробництва та транспортних засобів, ринків та форм організації у промисловості». Саме з 1930-х років ця концепція перебуває в активному обігу. Існує навіть нова галузь наукових знань – інновації, яка вивчає закономірності зародження та перебігу інноваційних процесів у різних сферах практики. Однак, незважаючи на значну увагу

дослідників до проблем інновацій, обґрунтування теоретичних основ інновацій все ще триває.

Сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття «інновація». Існують різні, часто суперечливі погляди на те, що слід вважати інновацією – абсолютно нові або вдосконалені старі, глобальні чи місцеві зміни, процес створення нового або його результату, щось нове або просто те, що є актуальним і значним тощо, інтеграція існуючих поглядів може бути системний підхід, тобто мислення інновації як цілеспрямованої зміни, інновації в конкретній системі, що вдосконалює цю систему, призводить до її поступового розвитку.

Крім того, вивчення історичного аспекту інновацій в системі освіти дозволяє зробити висновок, що педагогічна інновація інтегрує різні підходи до інновацій в освіті, що ґрунтуються на філософських, психологічних, педагогічних досягненнях та нових досягненнях інформатики. Вони також мають вплив і на сучасні інтегровані галузі, що є результатом поєднання кількох існуючих, таких як педагогічна психологія, освітня соціологія, освітня інформатика [27, с. 73].

Педагогічні інновації відповідно до особливостей інноваційних процесів охоплюють такі теоретичні блоки концепцій та принципів: створення нової системи освіти та педагогічної науки; сприйняття нового соціально-педагогічною спільнотою; застосування педагогічних інновацій, а також система рекомендацій для теоретиків та практиків щодо знання інноваційних освітніх процесів та управління ними.

Розглядаються такі проблеми, як новинки в педагогіці, класифікація педагогічних інновацій, умови нового створення, критерії новизни, ступінь готовності нового до його розвитку та використання, традиції та інновації, етапи створення нового в педагогіці. Усі вони складають предмет педагогічної неології – область педагогічних знань, в якій систематизуються, узагальнюються та розвиваються науково-експериментальні та дослідницькі дані щодо процесу науково-педагогічної діяльності, його особливості та

головні результати. Винайдення чогось нового в педагогіці супроводжують свої особливості, пов'язані з унікальністю особистості вчителя, характеристиками класу, типом, групи, кожної дитини, стилем діяльності.

На сучасному етапі до головних завдань педагогічної неології належать: розкриття сутності та джерел виникнення нового в педагогіці (соціальні, соціально-педагогічні, педагогічні детермінанти нового); розробка нової типології в педагогічній науці та практиці; встановлення критеріїв та ступенів новизни; виявлення сприятливих умов для формування, розвитку та утвердження нових у педагогіці; визначення апарату категорій у теорії нового в педагогіці («старе», «нове», критерії оцінки нового, етапи розвитку тощо); виявлення зв'язку неології з іншими науками та напрямками педагогічних досліджень.

Інноваційні процеси, що поєднують створення, розвиток та застосування педагогічних інновацій, можуть значно прискорити процес оновлення системи освіти в цілому.

Слід зазначити ще один дуже необхідний критерій феномену інновацій. Справа в тому, що, на відміну від природного, спонтанного процесу, інновації мають характер змін, які ініціюються та контролюються, зміни, що відбуваються на основі раціонально обраних дій. Іншими словами, це штучно організований процес, спрямований і контрольований для досягнення певного результату.

Інновацію можна розуміти як інноваційну діяльність, як процес, спрямований на досягнення певних результатів. Особливу роль відіграє топ-менеджмент, який своїми управлінськими діями запускає процес інновацій. Якщо експеримент в освіті можна трактувати як контрольовану зміну однієї або кількох складових освітнього процесу, інновація в освіті – це завжди свідомий, спеціально організований процес якісних змін у всіх основних підсистемах освітнього процесу: освітні цілі та шляхи взаємодія вчитель-учень, система підготовки вчителів, система управління якістю соціального партнерства освітнього процесу [29, с. 87].

Тому будь-яке нововведення вимагає певного проекту та плану його реалізації в цих умовах (уявне уявлення всіх складових процесу змін), а також оцінки (відображення) результатів діяльності, що виконується для їх досягнення. Інновації також можна розглядати як зміни, спрямовані на постійне вдосконалення існуючої системи (наприклад, освіти, навчання) та її впровадження у технологічно організований процес досягнення бажаних результатів. Інновації завжди спочатку здійснюються як формулювання проблем, які необхідно вирішувати за допомогою них. Завжди йдеться про пошук способів досягнення бажаних результатів. Лише на останніх етапах інновації перетворюються на технологічно організований процес і переходять у режим роботи. Чи можна розглядати це як інновацію для вдосконалення існуючої системи організації навчального процесу, традиційно, наприклад, орієнтованої на репродуктивне засвоєння навчальних знань, їх краще засвоєння? З огляду на вищезазначені ознаки новаторства, це явно неможливо. Таке вдосконалення існуючої системи не передбачає її якісних змін і тому не може бути інновацією. Місцеве, приватне вдосконалення традицій може бути інновацією, але не інновацією.

Класифікація інновацій в освітній сфері є порівняно складним методологічним завданням. Таке явище пояснюється складністю термінів «інновація» та «інновація в освіті», що, у свою чергу, ускладнює чітке визначення критерію класифікації інновацій. Наприклад, у технологічному підході інновації поділяються на продуктивні та процедурні. Перший передбачає придбання принципово нових продуктів, другий - нових методів організації виробництва (нові технології). Інновації теж класифікуються відповідно до рівня змін інновацій. Існує вісім серій (порядків) інновацій в освіті:

1. Інновації нульового порядку, які включають практичну регенерацію первинних властивостей системи (відтворення традиційної системи освіти або її елемента).

2. Інновації першого порядку, що характеризуються кількісними змінами в системі постійної якості.

3. Інновації другого порядку, які є перегрупуванням елементів системи та організаційними змінами (наприклад, нове поєднання відомих педагогічних засобів, зміна послідовності, правил їх використання тощо).

4. Інновації третього порядку, для яких є характерними адаптаційні зміни в системі освіти в нових умовах без виходу за межі старої моделі освіти.

5. Інновації четвертого порядку, які містять нові рішення (часто прості якісні зміни в окремих компонентах системи освіти, що забезпечують деяке розширення її функціональних можливостей).

6. Інновації п'ятого порядку, які ініціюють створення систем освіти «нового покоління» (змінюють усі або більшість основних ознак системи).

7. Інновації шостого порядку, внаслідок яких створюються освітні системи нового типу з якісною зміною функціональних властивостей системи при збереженні системотворчого функціонального принципу.

8. Інновація сьомого порядку, яка є вищою, радикальною зміною систем освіти, під час реалізації якої змінюється головний функціональний системний принцип [13, с. 31].

Нестандартні підходи у навчанні української мови та літератури здійснюються за допомогою таких нестандартних уроків (нетрадиційна структура уроків), організації нестандартних завдань чи питань, нетрадиційних форм повторів, закріплення або перевірка вивченого матеріалу.

У педагогічній практиці частіше проводяться такі нестандартні уроки, як уроки-семінар, урок-лекція, урок-конференція, урок-гра (ділова чи рольова), урок-подорож, рідше-урок-конкурс, урок-консультація, урок-діалог, аукціонні уроки, уроки суду, двійкові або комп'ютерні уроки, уроки виявлення правди, уроки без дзвінка, уроки концерту тощо.

Вибираючи тип уроку, необхідно брати до уваги особливості віку серед учнів, їх прагнення й вміння і, до того ж, фактичний матеріал, котрий буде вивчатися на цьому уроці.

Нестандартні підходи можна використовувати на різних фазах стандартних (традиційних) уроків, а саме: у сприйнятті та отриманні інформації про вивчений матеріал, в оновленні знань і вмінь учнів, у закріпленні тощо.

Нестандартні запитання, незвичайні погляди на проблему налаштовують деяку емоційну атмосферу в класі, активізують учнів, підтримують розвиток логічного мислення, прагнення пізнати явище чи проблему не одностороннє, а багатогранне.

У порівнянні зі звичайними уроком, метою якого є набуття знань, умінь та навичок, нетрадиційні заняття орієнтовані на повне врахування особливостей віку, інтересів, схильностей, здібностей кожного учня.

Адже головне завдання кожного вчителя - підключити учня до активної та самостійної діяльності, поставити його на позицію суб'єкта цієї діяльності. Практична самостійна діяльність є найважливішою умовою формування старанності та відповідальності. Ось чому взаємодія між вчителем та учнем у класі є таким важливим чинником. Інтерес, який викликав учитель на уроці, є ніби тимчасовим психологічним станом і може за певних умов перерости у тривалий інтерес до предмета чи знань.

Тому використання та управління різними нестандартними уроками є найбільш ефективним засобом організації групової пізнавальної діяльності в науково-дослідній роботі учнів, що допомагає одержанню значних результатів у роботі. Емоційній налаштованості учнів на даних уроках сприяють надихаючі репліки вчителя: «Правильно», «Проведемо оцінку відповіді разом», «Подумаємо». Такі звернення адаптуються до атмосфери співпраці: учень виступає як дослідник, шукає та знаходить відповіді та запрошує вчителя як консультанта.

1.2. Класифікація педагогічних інноваційних технологій та їх місце в контексті навчального процесу

Інновація (лат. *Inovations* – оновлення, зміна) – новаторство, оновлення; зміна, новий підхід, формування якісно нового, застосування, відомого для деяких інших цілей.

Іноді використання знайомого з невеликою зміною вважається нововведенням. Інновації є предметом особливої людської діяльності, яка не задоволена традиційними умовами, методами, методами і шукає не лише новизни у змісті реалізації своїх зусиль, а насамперед якісно нових результатів.

Інноваційна діяльність в сфері економіки є надзвичайно важливою, завдяки чому національна економіка та господарські суб'єкти забезпечують стабільне становище та конкурентні переваги.

У постіндустріальному суспільстві на перший план виходить інноваційна діяльність у соціальній сфері, яка зосереджена на людині. Це стосується освіти, медицини, рекреаційних (лат. *Recreatio* – використання) питань.

Вперше термін «інновація» був використаний більше століття назад у лінгвістиці та культурології задля відображення процесу передачі (лат. *Передача*) – проникнення міжкультурних елементів та набуття нових, нехарактерних раніше особливості. Таке проникнення вважалося вирішальним чинником у розвитку культур. У сучасному світі він активно використовується в різних галузях знань, особливо в галузі економіки.

У педагогіці термін «інновація» вживається у таких значеннях:

- форма для організування інноваційної діяльності;
- загальна сукупність нових педагогічних дій, зорієнтованих на розв'язання актуальних проблем освіти з точки зору персонально-орієнтованої освіти;
- зміни в практиці освіти;

- комплексний процес формування, поширення й застосування нового практичного інструменту в галузі інженерії, технології, педагогіки, досліджень;
- наслідок інноваційного процесу.

Проблема педагогічної творчості тісно пов'язана з різними проявами новизни в педагогічній інновації. Як стверджував український педагог Василь Сухомлинський (1918-1970), *«перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці є найскладнішою сферою дотику науки до практики. Відкриття, яке зробили вчені, коли йдеться про життя у міжособистісних стосунках у живому вибуху думок та емоцій, видається вчителю складним завданням, яке можна вирішити багатьма способами ... учителю творчої праці»* [34, с. 73-74].

Такий живий життєвий досвід дозволяє краще розуміти всю структуру рідної мови, навіть не заглиблюючись у вивчення граматичних, лексичних, фонетичних правил. Бо людина прагне поглинути ту культуру, традиції, тенденції, в яких живе зараз, в цей момент. А найкращий зразок цього є пісенна творчість, молодіжні субкультури, танцювальні римівки. Вдало використані інновації сучасної культури, пісенної творчості можна назвати «педагогічною творчістю».

Результатами педагогічної творчості можуть бути:

1. Педагогічні відкриття – найбільші інноваційні педагогічні рішення, пов'язані з формуванням, обґрунтуванням нових педагогічних ідей та їх реалізацією у конкретній педагогічній системі.
2. Педагогічні винаходи – перетворення, побудова окремих елементів педагогічних систем, засобів, методів, умов навчання та виховання.
3. Педагогічні вдосконалення – модернізація та адаптація до конкретних умов вже відомих методів і засобів.

Здійснивши аналіз педагогічних технологій та принципів інноваційної діяльності педагога ми можемо подати їх схематично таким чином:

Рис.1.1 Класифікація педагогічних інноваційних технологій

Рис.1.2 Принципи інноваційної діяльності педагога

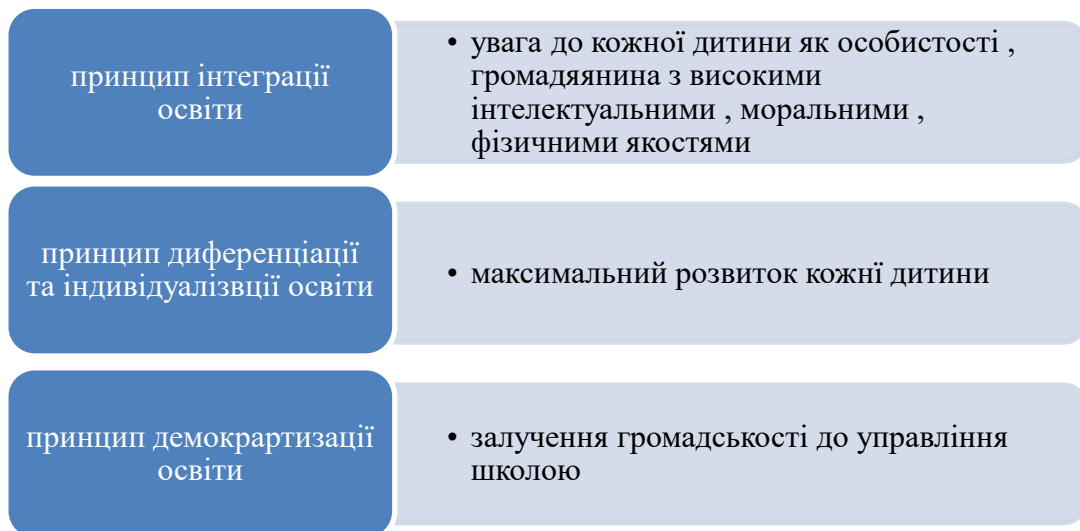
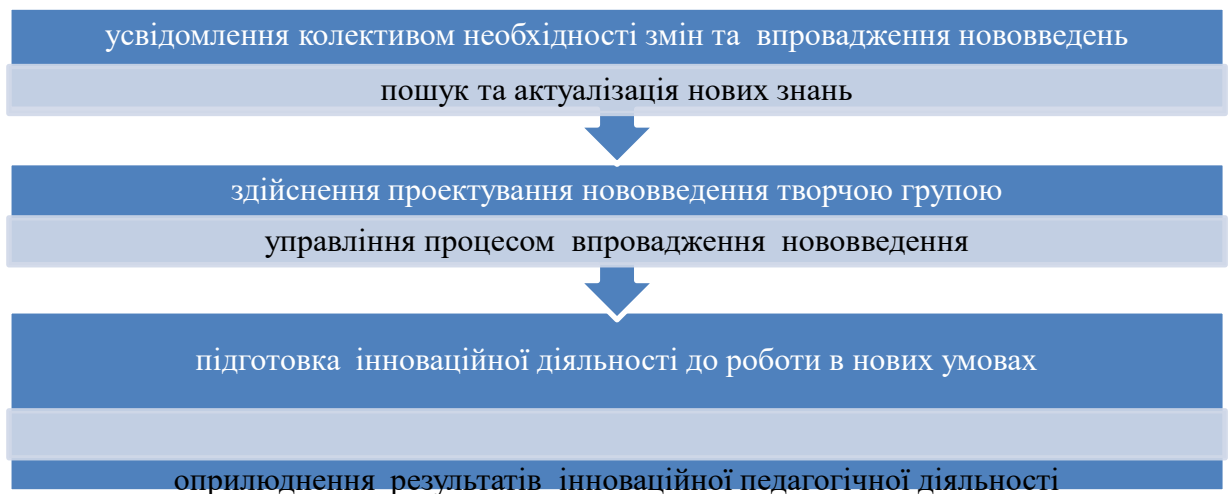

Рис.1.3 Етапи впровадження інноваційної педагогічної технології

Розширений перелік інноваційних педагогічних технологій:

1. Технологія «прямого навчання»

Навчальний матеріал подається невеликими «порціями» з періодичним контролем розуміння учнями його змісту та залучення учнів до практики з використанням отриманої інформації.

2. Технологія кооперативного навчання

Учні працюють у парах, виконують завдання

3. Технологія персонально-орієнтованого навчання

Процес взаємодії суб'єкта та суб'єкта учня та вчителя, метою якого є набуття знань з предмета, розвиток відповідних умінь та навичок як засобу саморозвитку особистості, її формування як суб'єкт навчальної діяльності.

4. Розвиваюча технологія навчання

Орієнтація змісту, принципів, методів і прийомів навчання для досягнення якомога більшої ефективності розвитку пізнавальних здібностей учнів (сприйняття, мислення, пам'ять, уява тощо)

5. Інтерактивна технологія навчання

Організування навчального процесу, в якому неможлива неучасть у пізнавальному процесі: або кожен учень має конкретне завдання, про виконання якого має бути оголошено публічно, або якість поставленого перед групою завдання залежить від його активності.

6. Технологія проектного навчання

Освітні технології, спрямовані на здобуття знань студентів у тісному зв'язку з реальною практикою, розвиток конкретних умінь та навичок шляхом систематичної організації проблемно-орієнтованого навчання.

7. Модульні технології навчання

Технологія навчання, суть якої полягає в тому, що студент може самостійно працювати з запропонованими індивідуальними програмами, які містять банк інформації та інструкції до виконання завдань

8. Технологія комбінованих уроків

Це найпоширеніший тип уроку в педагогічній практиці, який має дві (повторити і вивчити нове) або кілька дидактичних цілей. Тому можливе поєднання структурних елементів різних типів уроків, які потребують певних методів та форм організації діяльності учнів [36, с .28].

Найефективніші форми інноваційного навчання мають вирішуватись учителем з урахуванням їх досвіду, умінь та навичок дітей, психологічних особливостей класу та інших факторів, що впливають на навчальний процес.

Використання інноваційних технологій пред'являє певні вимоги до структури навчання.

Інтерактивний урок має таку структуру:

- I. Мотивація (займає 5% часу на уроці)
- II. Презентація теми та очікувані результати (5% часу уроку)
- III. Надання необхідної інформації (10% часу на уроці)
- IV. Інтерактивні вправи - центральна частина уроку (50% - 60% часу уроку)
- V. Підбиття підсумків, оцінка результатів уроку (до 20% часу на уроці)

Для того, щоб ефективно застосувати інноваційне навчання, зокрема охопити весь необхідний матеріал, ретельно його вивчити і не перетворити технологію в безглузді «ігри заради самих ігор», учитель повинен ретельно спланувати свою роботу так, щоб:

- доручати учням підготовчі завдання: читати, думати, виконувати індивідуальні підготовчі завдання;
- для уроку виберіть такі інтерактивні вправи, які б дали учням «ключ» до засвоєння теми;
- під час найбільш інтерактивних вправ дайте учням час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не механічно, або виконали «грайливо»;
- на одному уроці можна використати одну (максимум дві) інтерактивні вправи;

- дуже важливо провести спокійну поглиблену дискусію про результати інтерактивної вправи, особливо зосередившись на інших матеріалах на тему, які безпосередньо не порушені в інтерактивній вправі;

- Проводити експрес-опитування, самостійне домашнє завдання за різними матеріалами по темі, які не мали відношення до інтерактивних завдань.

Тож під час використання інноваційних технологій у класі вам потрібно:

1. Пристосовувати дітей до механізму взаємного навчання.
2. Щоб вчителі та учні звикли до цих технологій, необхідно поступово включати елементи цієї моделі інтерактивного навчання.
3. Добре підготуйтеся, відберіть матеріал.
4. Чітко поясніть правила гри.
5. Створіть атмосферу серйозного навчання, а не просту гру.
6. Проаналізуйте дисципліну (ця технологія може не дати бажаних результатів).
7. Уважно плануйте свою роботу та впроваджуйте інтерактивні технології.

Використання інноваційного навчання дозволяє вчителю рости, змінюватися, вчитися разом з учнями. Вже після кількох уроків ви можете відчувати, як змінилося ставлення учнів до навчання, а також атмосфера в класі – і це послужить ще одним стимулом для роботи з інноваційними технологіями.

1.3. Інноваційні технології навчання української мови

Сучасні уроки української мови – це багатогранне явище, що характеризується реалізацією різних прийомів і методів, що визначають систематичне та всебічне збагачення особистості з метою забезпечення кожного учня максимально комфортними та сприятливими умовами для навчання та розвитку.

Якісна мова визначає можливі напрямки зв'язку української мови з іншими предметами з метою стимулювання процесу пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхніх комунікативних компетенцій, важливо визначити форми та види цих зв'язків, вибрати ті, які найкраще допомагають у виховання учнів. Кожен розділ шкільного курсу української мови містить певний міждисциплінарний матеріал, який сприяє поглибленому розумінню мовних явищ, розширює світогляд учнів та формує їх здатність застосовувати відповідні знання з інших предметів.

Шкільна програма спрямовує вчителів на навчання мови, в якому навчальний процес має підтримувати активний зв'язок теоретичних знань та практичних навичок з життям.

Українська мова вивчається за двома напрямками: учні опановують основи лінгвістичної теорії та розвиток мовленнєвих умінь. Ці дві сфери тісно пов'язані між собою. Використання міждисциплінарних зв'язків на уроках української мови підтримує інтегроване навчання, яке реалізується у формі інтегрованих уроків. На думку дослідників, найбільшу увагу слід приділити створенню умов для інтегрованого навчання в процесі розвитку мовленнєвих умінь. Вправи на прикладах текстів пісень різного змісту та стилю викликають в учнів великий інтерес, активізують їх увагу, викликають емоції, привносять на урок елементи новизни та цікавості.

Сутність інноваційних форм проведення уроків української мови полягає в тому, що процес навчання організований на основі активної та постійної взаємодії всіх учнів на уроці. Це спільне навчання, взаємне навчання, де учень і вчитель є рівними, рівними суб'єктами навчання, вони розуміють, що роблять, думають про те, що знають, вміють і роблять. Учитель виступає як організатор навчального процесу, порадник, який не «замикає» процес навчання на собі. Результати навчання досягаються спільними зусиллями учасників навчального процесу за умови чіткої організації, яка включає моделювання ситуацій у житті, застосування рольових ігор,

колективне розв'язання проблем на підставі аналізу обставин та ситуацій тощо.

Навчання учнів неможливе без впровадження інноваційних підходів. Сучасними інноваційними підходами в освіті є проектна робота у навчанні, послуговування інформаційним та телекомунікаційними технологіями, робота з освітніми комп'ютерними програмами у гуманітарних науках (мультимедійна система), технологія дистанційної освіти, створення презентацій PowerPoint, використання Інтернету. Ресурси, навчання в комп'ютерному середовищі (електронна пошта, блоги, форуми), сучасні технології тестування (формування банку діагностичних матеріалів для курсу)

Здійснивши аналіз ефективності інноваційних технологій, ми можемо визначити методи, які найбільшим чином сприяють формуванню головних компетентностей для розвитку конкурентоспроможної особистості (схема 1).

Формування успішної ситуації, сприятливих обставин задля повноцінного навчання кожної дитини – головна мета, яка є основою інноваційних технологій у навчанні. Більшість з них заслуговує уваги сучасного вчителя, який прагне забезпечити якісний рівень обізнаності, цікаво організувати урок, здобути максимальне взаєморозуміння та співпрацю поміж

учителем і учнем. Педагогічними інноваціями називають зміни, які спрямовані на пришвидшення розвитку, навчання та виховання учнів.

Сьогодні учитель має бути вчителем-новатором, учителем-майстром, учителем-технологом. Учитель стає: розробником освітніх програм; фасилітатор; менеджер; модератор; вчитель; дослідник; консультант; тренер; агент зміни [38, с.3].

На рівні вчителів впровадження інноваційних технологій у робочий процес підвищить навчальну та науково-методичну компетентність педагогів. На рівні учнів новаторські підходи до навчання підвищують рівень освіти учнів, підтримують їх творчу діяльність. На рівні закладу введення педагогічних інновацій зумовлює розвиток продуктивної системи навчання, покращенню якості освітніх послуг, а також співтворчості вчителів, учнів та їх батьків [39, с. 41].

На нашу думку, це інноваційні технології, які є відповідними до потреб і вимог сьогодення. Сутність інноваційних навчальних методів є в тому, що процес навчання відбувається в умовах постійної активної взаємодії між учнями та вчителями. Цей тренінг сприяє формуванню умінь і навичок, розвитку загальнолюдських цінностей, формуванню атмосфери співпраці, взаємодії та успіху, визначає систематичне та всебічне збагачення особистості. Метою ознайомлення з новинами вчителів є бажання зробити урок більш цікавим для дітей, заохочувати учнів до творчої роботи, розвивати пізнавальні навички учнів. Як забезпечити, щоб процес засвоєння знань був не тільки високоефективним у застосуванні новітніх технологій, але й був цікавим, захоплюючим та бажаним для здобувача освіти?

Прагнучи відшукати відповідь на дане питання, ми прийшли до висновку, що для стимулювання творчого мислення, для навчання образного мислення необхідно застосовувати сучасні технології в освіті, нову структуру, нові типи уроків та інтерактивні методи з використанням пісенного матеріалу. Попри різноманітність інновацій, основною формою для організування навчання залишається урок. Як він має виглядати? Сучасний урок – це

демократичний урок. Характерними рисами такого уроку можна вважати наступні:

- підготовка не просто мовознавців-теоретиків, а саме освічених гуманних людей;
- навчання справою, а не словом;
- проведення його разом з учнями, а не для них;
- зорієнтування діяльності не на клас загалом, а на кожну особистість окремого учня;
- досягнення абсолютного освоєння навчального матеріалу на уроці.

За результатами практичної діяльності визначилися щодо найефективніших сучасних технологій, методів і прийомів планувати власну діяльність задля одержання позитивного результату.

Послугуючись інноваційними технологіями на уроках української мови, вдалося вивести формулу успішної праці на уроці. (Схема 2) Найголовніше, притримуватися двох наступних правил:

1. Залучити до роботи у класі всіх дітей.
2. Обрати учня в позицію творця.

Схема 2. Формула успішного уроку

Наш нетрадиційний урок є творчістю учнів та мистецтвом вчителя, який розробив власний «рукопис», освоїв нетрадиційні форми й методи у роботі з дітьми та додав туди сучасні пісню і текстом, і музикою. Попри особливості звичайного уроку, метою проведення якого є здобуття умінь, знань та навичок, заняття нетрадиційного типу орієнтовані на повне врахування особливостей віку, інтересів, схильностей, здібностей кожного учня [40, с. 73].

Таблиця 3.1 Порівняльні характеристики традиційних та інноваційних освітніх установ.

Порівняльні параметри пед. процесу	Освітні установи	
	Традиційні	Інноваційні
Мета	Передача знань, умінь і попутне виховання, освоєння соціального досвіду.	Сприяння самореалізації та самоствердження особистості
Орієнтація	На потреби суспільства і виробництва	На потреби і можливості особистості
Принципи	Ідеологічно- трансформовані	Наукові, об'єктивні
Методи і форми	Інформаційно- репродуктивні	Творчі, активні, індивідуально- диференційовані
Роль викладача	Джерело і контроль знань	Консультант- помічник
Основні результати	Рівень навчання і соціалізації	Рівень особистісного професійного розвитку самоактуалізації, самореалізації

Отже, провівши власні спостереження за учнями під час нетрадиційних уроків, можна сказати, що вони віддають перевагу таким урокам. Виникає відчуття співпраці з учителем, закладаються позитивні мотиваційні моменти навчально-пізнавальної діяльності. Учень стає здатним мати свою точку зору, відстоювати власну позицію, працювати у групі та колективі, мати оточення однодумців, бути соціальною, толерантною людиною.

1.4. Образні мовні засоби та їх роль в увиразненні пісенного тексту та мовленні учнів

Не можна говорити з аудиторією лише мовою абстрактних понять, узагальнень, законів, висновків, мовою чисел. Промовець повинен залучати, залучати аудиторію тими ідеями, які він розкриває. І тут необхідна образність презентації. Намалювати чіткий образ перед учнями означає залишити вражаючий відбиток у їхній свідомості, хвилювати їх.

Наочно-виразні засоби мови дають змогу не тільки передавати інформацію, а й живо, переконливо доносити ідеї. Лексичні засоби виразності роблять українську мову емоційною і колоритною. Виразні стилістичні засоби застосовуються, коли потрібний емоційний вплив на слухачів або читачів. Без використання спеціальних мовних засобів неможливо представити себе, продукт, компанію.

Відповідно до нового закону «Про освіту» (2017), та концепції «Нова українська школа» (2016) основною метою навчання учнів є практичне спрямування у формуванні умінь, які б сприяли реалізації десятиох ключових компетентностей: спілкування державною (вільне володіння) та іноземними мовами, математична, природнича, інформаційно-цифрова, саморозвитку й самоосвіти упродовж усього життя, соціальні й громадянські, підприємницька і фінансова, загальнокультурна, екологічна (Див. додаток 3). Таким чином, з 2017 року учні засвоюють навчальний матеріал у межах компетентнісного підходу, який передбачає перевагу практичного засвоєння знань над теоретичним і враховує обов'язковий міждисциплінарний взаємозв'язок, над яким ми і працюємо з учнями на уроці. Однією з ключових компетентностей є спілкування державною мовою, а серед умінь, якими необхідно оволодіти, є вміння використовувати образні мовні засоби. Саме такі вміння здатна виховувати сучасна пісня, адже вона є близькою для сьогоденішнього здобувача освіти.

Загальнокультурну грамотність учнів допоможуть сформувати пісенні тексти ситуативного змісту. При організованій роботі над ними як з мовним матеріалом до певної теми мовної змістової лінії школярі можуть опанувати багатство мовних засобів не тільки для використання в спілкуванні, але і опрацювати фонетичний, лексичний та граматичний матеріал. Змістовний компонент текстів реалізує набуття учнями навичок практичного використання життєвого досвіду, що сприяє формуванню соціальних та громадянських компетентностей.

На уроках вивчення фонетики, словотвору, морфології в 5-7 класах передбачено ознайомлення з різноманітними образними мовними засобами. У 8-9 класі відбувається вивчення специфіки речень, текстів як найбільших мовних одиниць, до яких входять образні мовні засоби.

У науково-методичній літературі існує кілька тлумачень образного мовлення і образності як якості мовлення (О. Ахманова, М. Пентилук, Ю. Руденко та інші). Найдоцільнішим вважаємо наступне: образне мовлення – це мовлення, що характеризується яскравістю, багатством мовних засобів виразності. До таких образних мовних засобів належать тропи (епітети, порівняння, метафори, метонімії, синекдоха, гіпербола, уособлення), синоніми, антоніми, емоційно-оцінна лексика, фразеологізми, образні порівняння тощо.

У своєму типовому і найповнішому вияві образність мовлення представлена в усіх жанрах художньої літератури, тексти яких слугують матеріалом для вивчення української мови на всіх рівнях у школі. Учні більшою чи меншою мірою усвідомлюють, переймають, часто й наслідують такі мовні засоби (поведінкою, системою мислення й мовлення).

Образність головним чином досягається за допомогою тропів і стилістичних фігур.

Троп (грец. tropos — зворот) — вживання слова або вислову у переносному, образному значенні. В основі тропа — зіставлення двох явищ, предметів, які близькі один одному за будь-якими ознаками.

Серед основних образних мовних засобів (тропів) які допомагають учням засвоювати мовний і мовленнєвий матеріал і найчастіше зустрічаються можна виділити такі:

Епітет — (від грец. «додаток») образно визначає річ, людину чи дію, підкреслюючи найбільш характерну чи вражаючу якість.

Метафора — (від грец. перенесення) заміна прямого найменування предмета образним. Метафора є тим же порівнянням, однак у порівнянні схожість указується прямо, а у метафори домислюється.

Порівняння — зіставлення одного предмета з іншим з метою більш яскравої й наочної характеристики одного з них.

Літота (від грец. «простота») — образний вислів, який полягає у зменшуванні величини, значення явища, яке зображується.

Гіпербола (від грец. «перебільшування») — навмисне художнє перебільшення сили, значення, розміру явища, що зображується.

Як правило, образні мовні засоби розглядають на уроках літератури, оминаючи їх у мовній практиці. Проте слід визначати місце таким засобам на різних рівнях мови, добираючи дидактичний матеріал, на якому учні не лише б вчилися знаходити такі засоби, а й вивчали складні граматичні та пунктуаційні правила на практиці за їх допомогою.

Так само сильно схильність до експресивізації виявляють і образні елементи на фонетичному рівні, тобто фонетичні засоби виразності.

Лексико-семантичні засоби виразності, з якими знайомляться школярі, поділяються на тропи, синоніми, антоніми та омоніми, багатозначні й застарілі слова, розмовну та просторічну лексику. З одного боку, учні знайомляться з цими лексичними категоріями, відомостями про них, з іншого — збагачується їхній словниковий запас.

У системі підготовки школярів лексико-семантичні засоби виразності займають вагомe місце, адже від засвоєння лексики значною мірою залежить оволодіння мовою.

Як відомо, тропи — це різні випадки вживання слова в переносному значенні, вони є одним із лексико-семантичних засобів виразності, в основі яких лежить поєднання двох найменувань: прямого (традиційного) і переносного (ситуативного). Уміння розрізняти тропи (епітет, метафору, порівняння, метонімію, синекдоху, гіперболу, іронію, алегорію, перифраз) сприятиме виробленню в учнів навичок користуватися цими виражальними засобами в мовленнєвій діяльності.

У свою чергу вміння раціонально користуватися певним набором синонімів, антонімів чи омонімів, розрізняти групи цих слів за значеннями є свідченням рівня розвитку мовленнєвих умінь і навичок особистості.

Для виразної, образної передачі думок та почуттів у мовленні служать синтаксичні виражальні засоби, із якими школярі починають своє знайомство у 5 класі, у 6 ця робота продовжується, а в 8 класі під час вивчення розділу мови «Синтаксис» відбувається поглиблена робота над ними.

Пісенні тексти на уроках української мови дають великі можливості для глибшого ознайомлення й аналізу, й вивчення образних мовних засобів, впливають на розвиток мови і мовлення учнів, підвищують їх точність і виразність, розвивають образне мислення, художнє бачення світу, що й продукує творчу діяльність учнів. Тому, нашим інноваційним підходом для вивчення образних мовних засобів і є пісні сучасних українських гуртів.

Висновки до розділу 1

Отже, відповідно до тенденцій сьогодення, освіта й наука починають бути пріоритетними напрямками розвитку як у соціально-економічному, так і у духовному й політичному житті будь-якої держави. Саме знання являються фактором багатства країни. З огляду на зазначене, питання інновацій у галузі знань набуває дедалі більше ваги.

На даний момент не можна окреслити єдиного загальноприйнятого визначення сутності «інновація». Існують різні, досить суперечливі погляди щодо тлумачення дефініції «інновація». Даний термін означає абсолютно нові або вдосконалені старі, глобальні чи місцеві зміни, процес створення нового або його результату, щось нове або просто те, що є актуальним і значним тощо, інтеграція існуючих поглядів може бути системний підхід, тобто мислення інновації як цілеспрямованої зміни, інновації в конкретній системі, що вдосконалює цю систему, призводить до її поступового розвитку.

Враховуючи певну комплексність охоплення при здійсненні трактування сутності «інновації», можна сформулювати відповідне складне

тлумачення поняття «педагогічні інновації». Так, педагогічна інновація інтегрує різноманітні підходи до інновацій у сфері освіти, які ґрунтуються на психологічних, філософських, педагогічних досягненнях і нових зверненнях інформатики.

Формування класифікації інновацій в освітній сфері можна вважати відносно складним методологічним завданням. Перш за все, дане явище обумовлюється складністю дефініцій «інновація» та «інновація в освітній сфері», що, у свою чергу, перешкоджає чіткому встановленню критерію класифікації інновацій. Однак, розглядаючи сутність інновації у зв'язку з педагогікою, можна сформулювати наступний перелік інноваційних педагогічних технологій:

1. Технологія «прямого навчання»
2. Технологія кооперативного навчання
3. Технологія персонально-орієнтованого навчання
4. Розвиваюча технологія навчання
5. Інтерактивна технологія навчання
6. Технологія проектного навчання.
7. Модульні технології навчання
8. Технологія комбінованих уроків

Найбільш ефективні форми інноваційного навчання обираються, як правило, учителем на основі умінь, навичок і досвіду дітей, психологічних особливостей класу й інших чинників, які здійснюють вплив на навчальний процес. Задля ефективної реалізації інноваційного навчання, тобто задля охоплення усього потрібного матеріалу та його досконалого освоєння, викладач має уважно спланувати свою роботу відповідно до певних вимог.

Інноваційні форми проведення уроків української мови характеризуються тим, що процес навчання складений у вигляді постійної активної взаємодії всіх учнів з класу на уроці. Учитель є організатором навчального процесу, радником, котрий не концентрує весь процес навчання лише на собі. Результати навчання досягаються за допомогою чітко

влаштованої організації, котра включає моделювання життєвих ситуацій, застосування рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу ситуацій і обставин та ін.

Загалом варто підсумувати, що інноваційним підходом ми вважаємо вивчення образних мовних засобів на основі пісень сучасних гуртів, тому що навчання учнів не може бути повноцінним без впровадження сучасних інноваційних методик, міждисциплінарних зв'язків, компетентнісного підходу. А одним із захоплень сучасної молоді є музика, без якої вона не уявляє свого життя. Завдання учителя – мотивувати учня до вивчення його предмету. І чим більше ми захоплюємося творчістю того чи іншого співака, тим ми більше шукаємо інформації, автоматично засвоюючи основні лексичні, пунктуаційні та граматичні рівні мови. До таких інноваційних підходів в освітній сфері, де можна використовувати пісню варто віднести проектну роботу у навчанні, використання інформаційних і телекомунікаційних технологій, роботу з освітніми комп'ютерними програмами з гуманітарних наук (мультимедійною системою), доречно використовувати пісенні матеріали у поєднанні технологією дистанційної освіти.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗНИХ МОВНИХ ЗАСОБІВ УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕНЬ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГУРТІВ

2.1. Основні характеристики пісень як навчальних матеріалів

Використання інноваційних технологій, в яких прослідковуються вимоги сьогодення, а також близьке до нас культурне оточення, сприяють глибшому та ефективнішому вивченню рідної мови, її найдрібніших аспектів та формуванню ключових компетенцій учнів.

Це забезпечує комфортні, безконфліктно, сприятливі умови розвитку дітей, всебічно реалізує їх природний потенціал, виховує особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконаленню.

Одним з таких аспектів є використання пісенної творчості на уроках української мови.

Ідея використання пісень у навчанні української мови сама по собі не нова.

Звучання пісень у класі створює особливо приємний емоційно-психологічний настрій, який гармонує з взаєморозумінням між учителем та учнями.

Основні характеристики пісень як навчального матеріалу такі:

Фонетичний аспект. Як ми знаємо, у піснях співаються всі звуки, звучання всіх голосних та приголосних звуків можна почути, коли обрано відповідний матеріал. Пісні, що практикують фонетичний аспект, можна використовувати навіть на початку навчання. У цьому випадку, наприклад, підходять повільні, «довгі» пісні (Улюблені. Без обмежень,)

Слухати. За допомогою пісень учитель може створити чудові вправи на слухання для учнів різного рівня. Незважаючи на те, що ми співаємо рідше, ніж говоримо, тобто вправи на слухання у вигляді пісень можуть бути замінені вправами у вигляді живої усної мови, але завдання прослуховування пісень є

«важким» слуханням, оскільки слова, фрази і речення не звучать у своїй природній формі... Це тренує слух учнів, а потім дозволяє їм виконувати звичайні, простіші вправи на слухання без особливих зусиль.

Лексико-граматичний аспект. Найважливішу роль відіграють тексти пісень, які вчитель повинен ретельно вибрати, щоб відповідати головній лексико-граматичній темі уроку та допомогти учням опанувати цю тему.

Відеосеріал. Тепер учителі мають можливість показати учням музичні кліпи. Вони важливі з кількох причин:

1. Учень бачить митця і те, як він співає;
2. Кліпи також мають велику кількість етнографічних елементів;
3. Сам факт перегляду кліпу мотивує учня;
4. Візуальна сторінка дозволить краще запам'ятати виконавця та пісню.

Текст. Побачити літературну цінність. У цьому випадку учні зможуть проаналізувати текст та обговорити його. У текстах, ритм і рима важливі з фонетичної точки зору, а також спрямовані на те, щоб учні запам'ятали певні частини тексту, які можуть бути їм корисні у майбутній роботі.

Мотивація учнів. Пісня як вправа зазвичай сильно відрізняється від «звичайних» лексико-граматичних вправ. Завдяки пісням учні зможуть поглянути на словниковий запас та граматику української мови під іншим кутом зору.

Учитель повинен підходити до підбору пісень на уроки не тільки розумно, а й з педагогічним чуттям. Тексти мають бути складнішими, оскільки учні зараз більш просунуті. Наприклад, учням високого рівня потрібно обирати тексти зі стійкими сполученнями та фразами, а також тексти, які можуть спонукати учнів до обговорення. Особливу увагу слід звернути не лише на відповідність текстів для рівня учнів, а й на відповідність певної пісні плану навчання та теми уроку.

Текст пісні повинен бути логічним, чітким, він повинен викликати певні емоції в учня. У зв'язку з цим краще використовувати старі пісні або їх сучасні версії.

Завдання вчителя – зібрати збірку пісень для своїх уроків. Рекомендується створити таблицю з назвою пісні та ім'ям виконавця, рівнями, темами, під час вивчення яких на яких можна слухати цю пісню з учнями, аналізувати мовні рівні, а також значенням пісні за деякими параметрами, наприклад: «Граматика», «Словник», «Спілкування та обговорення». Вибір пісень за лексичною тематикою не такий простий, оскільки кількість тем, які співаються у піснях, обмежена, але існує велика кількість пісень на теми, пов'язані з порами року, характером людини, почуттями, тваринами тощо.

Учитель повинен перевірити кількість невідомих слів у текстах. Це важливо навіть для україномовних пісень. Оскільки сучасні автори люди творчі та екстравагантні. Можуть використовувати у своїх творах не тільки слова розмовного, діалектного, іншомовного характеру, але і велику кількість okazionalizmів та neologizmів. Значення яких обов'язково потрібно розтлумачити. Якщо їх не багато, вони можуть з'явитися поруч або перед текстом із тлумаченням або з перекладом на українську, якщо це іншомовні слова.

Таким чином пісня – це ніби специфічна форма педагогічного впливу на учня, що сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу:

- привернення уваги учнів до навчального матеріалу, акцентування на конкретному мовному явищі; розгляд мовного явища з метою активізації самостійного пошуку учнів, їх творчого потенціалу;
- подолання психологічної напруги на уроці, емоційна розрядка;
- підсилення педагогічної взаємодії учнів та вчителя; полегшення труднощів у виконанні завдання чи відповіді на проблемні запитання;

2.2. Особливості використання пісень на уроках української мови

Живі слова та музика, їх вдале поєднання – пісня, яка бентежить, вражає, змушує задуматись над сенсом життя, відчувати себе патріотом. На жаль, у

сучасному інформаційному просторі є багато речей, які не можна назвати справжньою піснею.

Тому, під час роботи з пісенним матеріалом слід звернути увагу на вибір пісні, оскільки матеріал пісні повинен відповідати темам, які вивчалися раніше, бути доступними, стислими і простими. Пісня може бути автентичною або сучасною, головне – вона повинна бути цікавою, інтегрованою в процес навчання і повинна мати методичне забезпечення. На думку багатьох дослідників, сучасна пісня є загальнодоступною, але часто безглуздою, хоча і має веселий та ліричний характер.

Використання пісень при вивченні рідної мови має безліч переваг перед традиційними методами [21, с. 113].

Зосередимось на даному виді роботи, де використовуються навчаються всі види мовленнєвої діяльності (*слухання, говоріння, читання та письмо*), та запропонуємо вправи на допомогу учителеві-словеснику у цьому контексті.

За допомогою пісень відпрацьовується та перевіряється розуміння тексту, вміння говорити, вимова, вміння читати (читати текст перед прослуховуванням), а також вміння писати (писати текст). Для правильного відбору пісні до уроку української мови важливо брати до уваги методичні принципи добору матеріалу пісні:

- 1) принцип достовірності включає пізнавальну діяльність учнів
- 2) принцип мотивації та емоцій задається багатьма факторами: емоційний стан учнів, інтереси, цілі тощо;
- 3) принцип методологічної цінності включає формування в учнів мовних умінь та навичок [24, с. 61].

Методика використання пісень на уроках української мови може виконуватися в такій послідовності:

На уроках української мови пісні використовуються як навчальний матеріал на таких етапах роботи:

1. Підготовча робота (виконується перед прослуховуванням пісні). На цьому етапі вводиться тематичний словник, необхідний для розуміння та

орієнтації на уроці, удосконалюється мовна інтуїція, навички передбачати тему пісні. Цей етап може містити такі типи завдань:

1) фонетична практика складних лексем, бажано з візуальною підтримкою, особливо для учнів 5-7 класів, таких як слова та фрази, написані на дошці, що спричиняють проблеми розуміння та сприйняття;

2) учні одержують уривок тексту, у якому пропущено слова для заповнення, і намагаються передбачити тему пісні;

Пропусків не повинно бути занадто багато, вони не повинні надходити одна за одною. Пропущені слова мають бути пов'язані з темою уроку. Або наскрізною темою тижня. Коли учитель працює з класами, які навчаються за програмою НУШ.

Учитель також пропонує пробіли, але пропонує учням вибрати правильне слово з кількох подібних варіантів.

3) вчитель дає картки з кількома фразами та словами з написаної пісні. Завдання для учнів – відгадати, про який музичний твір йде мова;

4) завершити рядок пісні, вибрати риму (завдання на картці або на слайді);

5) визначити, які частини мови містять певну кількість слів (на картці / на дошці/на слайді);

6) знайдіть і запишіть синоніми чи антоніми до цих слів.

2. Головна робота (виконується під час і після прослуховування пісні й читання текстів). Включає прослуховування пісень, розшифровку тексту. Цей етап може містити такі типи завдань:

1) робота в парах: розкладка частини тексту у правильному порядку після двох прослуховувань, порівняння з текстом при третьому прослуховуванні. Одночасно практикується читання та розуміння аудіювання;

Прослухавши пісню, вчитель пропонує придумати їй назву, а пізніше учень отримує справжню назву. Або навпаки - щоб назвати пісню, учні можуть зробити припущення щодо її змісту, перш ніж слухати саму пісню. Куплети

або рядки в тексті плутаються. Ви повинні правильно «скласти» їх у тексті [55, с. 73].

2) перелічити з тексту форми вказаних дієслів, змінити або вставити всі часові форми;

Можна також дати учням текст пісні з помилками, тоді вони як слухачі повинні виправити ці помилки. Учні спочатку можуть підкреслити «погані» слова.

3) створювати речення зі словами та словосполученнями з текстів;

4) запис пісні під диктовку.

3. Консолідаційна робота (виконується з набутими знаннями).

На цьому етапі учні говорять усно та письмово на тему пісні. Цей етап може містити такі типи завдань:

1) відповідаючи на запитання, учні створюють логічний і послідовний монолог про сюжет пісні, основну думку, героїв, їх ставлення;

2) робота у парах: складання діалогу на тему пісні;

3) написати есе з проблем, описаних у пісні;

4) відтворити розмову між радіоведучим та співаком;

5) Продемонструйте рольову гру на основі основної ідеї пісні.

Також серед загальних вправ доречними стануть такі:

1. Переклад пісні на рідну мову. Актуально використовувати під час проведення інтегрованих уроків українська мова/англійська мова тощо. Учні порівнюють граматичні та синтаксичні рівні мов, роблять висновки про самобутність кожної окремої мови. Розуміють складність роботи по підбору лексичного матеріалу. Набувають практичних навичок роботи з перекладу.

2. Конкурс перекладачів. Його можна ввести як домашнє завдання.

3. Додайте ще чотири вірші з римою та заспівайте її, запишіть відео.

4. Творчий конкурс. Організація дня караоке. Для групової роботи.

5. Знайдіть інформацію про виконавця пісні за наведеними рядками пісні. Створіть повідомлення у вигляді репортажу новин про цю людину. **Представте репортаж у вигляді сценки у класі.*

6. Прослуховування пісні, запитання про текст. Організація дискусії.

Учнів можна попросити послухати тексти пісень і відгадати деякі слова, особливо ті, що стосуються, наприклад, теми пір року. Вони також можуть вибрати ці слова з кількох варіантів.

Дайте учням тексти з іншими словами. Вони повинні викреслюватись під час прослуховування.

Слухаючи пісню, учні малюють пісню, а потім у групах пояснюють, що вони намалювали. Так само доречно застосувати як на інтегрованих уроках, так і на власне предметному уроці з української мови чи літератури.

7. Пісенний словник/журнал (пісенне портфоліо) – передбачають регулярне ведення учнями записів, які містять теоретичний матеріал про мовні засоби та їх зразки в пісенних текстах;

Завдання підтримує застосування мовних навиків на практиці. Аналіз сучасних методологічних досліджень дозволяє розподілити практичні завдання задля досягнення окресленої мети [19; 47].

Сучасна українська пісня – це багатогранне явище, яке приваблює різноманітністю напрямків та техніки виконання.

Мова лірики привертала і продовжує привертати увагу лінгвістів при виявленні основних семантико-синтаксичних, структурно-семантичних та морфолого-синтаксичних властивостей лексичних та фразеологічних одиниць. Лірика української поезії пісенного жанру (пісенна поезія) є важливою складовою української поетичної творчості. Порівняно з іншими віршами, текст пісні характеризується характерною ритмо-інтонаційною структурою, фонетичними властивостями, експресією, лексикою та характерним поєднанням слів. Структурно-семантичні особливості лірики зумовили її орієнтацію на доступність фрази для слухачів, на легку та швидку розшифровку метафоричних виразів, на звук [18, с. 58]. Складність вивчення пісенних текстів полягає в тому, що вони являють собою певну складну єдність музичного та словесного компонентів. Текст пісні як тип тексту

конкретно відображає традиційні текстові характеристики, цей тип тексту також унікальний у порівнянні з текстами "справжньої" поезії.

Вчитель, який домагається збільшити словниковий запас учнів до рівня більше ніж просто: *«Ця пісня цікава і вона мені сподобалася»* хоче, щоб його учні не слухали бездумно, а й розуміли почуте і продовжували слухати те, що несе справжнє мистецтво. Завдяки аудіюванню як виду мовленнєвої діяльності, що включає одночасне сприйняття звучання тексту, розпізнавання лексичного та граматичного матеріалу, розуміння змісту загалом, учитель може попередити учнів про пісні, які несуть певний смисловий тягар, налаштувати свідоме слухання. Така робота являє собою добірку сучасних пісень, відомих і популярних серед молодих виконавців, та опрацювання на їх основі завдань для закріплення певних граматичних тем. Пропоновані завдання для закріплення:

1. розставити розділові знаки;
2. пояснювати розділові знаки;
3. виправити пунктуаційні помилки;
4. намалювати схему речення з коментуванням; однорідні члени речення, вживання термінів, схема складного речення тощо;
5. документувати орфографічні та розділові знаки; виписати дієслова дійсного, умовного наказового способів;

На етапі закріплення мовної теми рекомендується прослухати пісню та назвати вивчене на уроці (звертання, однорідні члени речень, складні речення тощо). Крім того, текст подається без розділових знаків або з неправильно розставленими розділовими знаками, виконуються завдання, пов'язані з аналізом мовних явищ.

Потім подається текст з розділовими знаками. Нарешті, йде розмова про зміст пісні, дискусія про враження, викликані музикою та словами, які виразив автор. Теми, на яких проводився добір пісенного матеріалу: любов до ближнього, любов, розділена і нерозділена, сенс людського існування, любов

до рідного краю, роздуми про минуле та майбутнє України, молодь - до здорового способу життя.

Мета використання матеріалу пісні – урізноманітнити навчальний процес та поживати роботу над граматиною, викликати в учнів естетичний смак, любов та повагу до українського слова та розвинути вміння слухати.

2.3. Система завдань і вправ з пісенним матеріалом для формування розуміння образних мовних засобів

У розвитку освіти вчитель перебуває у неперинному пошуку нових методів і прийомів навчання, орієнтованих на розвиток умінь та навичок, необхідних для предметних та ключових компетентностей.

Програма з української мови для учнів 5-9 класів спрямовує у передмові учителя на реалізацію мовних, мовленнєвих, соціокультурних та змістових ліній у складі комунікативних компетенцій [56]. Водночас у межах мови була зроблена спроба виділити предметні компетенції за назвами мовних розділів: фонетичні, орфоепічні, лексичні, морфологічні тощо. Однак у цьому процесі надзвичайно необхідним та актуальним є виявлення та впровадження ефективних технологій та засоби навчання.

Пісні відіграють першочергову роль у набутті ключових компетентностей, створенні національної свідомості, духовного багатства мови особистості. Вона має ряд характерних специфічних художніх та мовно-стилістичних засобів. *«Мелодії та слова ... охоплюють людину, її психічну та сферу емоцій»* [4, с. 189]. Враховуючи досвід британських учителів, це викликає інтерес до залучення текстів пісні до процесу вивчення мови з метою покращення навчально-пізнавальної діяльності та забезпечення високої мотивації учнів [9, с. 17].

Коли учні виконують різні види усної та письмової роботи, де знаходиться текст пісні, виявляється синхронізація смислових рядків та

взаємозв'язку компетентностей предметів, а навчальний процес оживає та прискорюється. Проілюструємо це конкретними прикладами.

1. Робота над уривком тексту пісні виконується так, що в учнів формується вміння правильно розставляти розділові знаки, усно вказувати правописні правила. Уміння визначити художню значимість і необхідність образотворчих засобів у даному контексті.

2. Формування усного висловлювання (стислий словесний портрет виконавця прослуханого музичного твору зі застосуванням речень з наявністю однорідних членів (означень-епітетів) включає розвиток словникового запасу учнів, уміння застосовувати однорідні члени у своєму мовленні, уміти аналізувати вживання образних мовних засобів у власному мовленні.

3. Проведення аналізу помилок при вимові та використанні слів у прослуховуванні уривка пісні включає її усвідомлення, а тому учні здобувають орфоепічні навички та вмінням виявляти явища мови у потоці мовлення.

*Ти була моєю **тайною*** (замість *таємницею*)

*Наш декаданс **виключить** світло...* (замість *вимкне*)

*Мені би тікати, але ж ти не **даш*** (замість *не даси*)

*Я **налию** собі, я **налию** тобі вина* (замість *наллю*)

*Який не по **зубам** мені* (замість *не по зубам*)

*Якби тобі **мої** думки* (замість *мої*)

*В тобі я **втóплю** свою весну / В тобі я **знáйду** свою весну* (замість *втоплю, знайду*)

*В неї все вже **бу́ло** давно; І не **бу́ла** в різних містах; Як то **бу́ло** завжди* (замість *було*)

*Чого **являє[ш'с'а]** мені...* (замість *являє[с:'а]*)

3. **Визначення відповідності** між типом односкладного речення та цитатою з пісні розвиває в дітей вміння розрізняти види даних речень, встановлювати форми в них вираження головних членів, характеризувати особливості функціонування метафор у реченнях (слова розбуджували).

4. Не спали всю ніч, розбуджували слова, не хочем більше ділити на два. (Односкладне, означено особове, ускладнене однорідними присудками речення).

5. **Художній переклад тексту пісні** (англійсько-український). При виконанні цієї вправи в учнів закладається вміння розуміти й відстежувати організацію текстового змісту, послуговуватися багатством образних мовних засобів в українській мові, розуміти різницю між дібраними синонімами

And now, the end is near;

And so I face the final curtain.

My friend, I'll say it clear,

*I'll state my case, of which I'm
certain.*

I тепер фінал/кінець близький;

І ось я стою перед останньою завісою.

Мій друг, я скажу це ясно,

Я викладу свою думку/точку зору, в якій я впевнений.

Учні зазначають, що слово фінал іншомовного походження, слово кінець український відповідник. З'ясовують, яке слово більш доречне у цьому контексті. Порівнюють варіанти перекладу. Такі вправи так само формують навички добору відповідних варіантів, форм, конструкцій; такі пісенні тексти, які необхідно перекладати дають змогу тренувати учнів у доборі мовних засобів, акцентують увагу учнів на співвідношенні мовних засобів рідної та іноземної мови.

6. Складання та розігрування діалогу у вигляді дискусії зі застосуванням мовних засобів із пісень забезпечує цілеспрямоване створення комунікативної компетентності.

Не стримуй подих.

Я знайду свій шлях додому.

Там буде затишно і світло.

Чому ти обрав мене?

Коли я в обіймах зневіри...

Забере тебе, якщо ти не в змозі.

Здавалось, казка, але...

Обманули!

7. Вправа із перефразованим текстом пісні закладає вміння виявляти характер зв'язків між словами у реченні, встановлювати ритмомелодику української пісні. У контексті цієї вправи доречно пропонувати учням ввести до тексту власні образні мовні засоби, або закінчити рядки пісні відповідними за змістом і римі тропами. Простежити тип римування або його відсутність.

де за вікном там лютий для когось тільки

давно на моїй уже вулиці весна

і немов захоплює дух від висоти

літаю бо я немов так живу я немов так літаю

коли ти кожну мить зі мною

на небі моя мила і я на небі

знайшов тебе відколи на небі моя зоре

Застосування пісень на українськомовних уроках передбачає зміну акцентів з теорії на практику у навчанні і, окрім цього, урізноманітнює пізнавальну діяльність учнів, робить активнішою їх увагу, спостережливість, пам'ять, покращує навчання, робить його цікавішим та більш захоплюючим.

На цьому уроці учень розпізнає певні мовні явища, здійснює їх опис, аналіз, порівняння та застосовує у власному вираженні, що є ключем до створення компетентного мовця.

8. Пошук частин мови

Здобувачам освіти можна запропонувати текст пісні і щоб діти знайшли ті чи інші частини мови (дієслово, іменник, прикметник). Наприклад, в українському сучасному гурті **GO_A** в тексті пісні знайти іменники і дієслова, визначити якими членами речення вони виступають, так само простежити особливості вживання образних мовних засобів. (Наприклад, визначити, якими частинами мови виражено художні засоби і яка їх синтаксична роль у реченні. Чи всі наведені приклади дійсно є образними засобами?)

Весняночко, весняночко

Де ти зимувала?

У садочку на кленочку

Сорочечку пряла

Там у лісі, на узліссі

Сова в воду дує

Заспіваю співаночку

Нехай вона чує

Заплетися, шуме, барвіночком

Я тобі співаю весняночку

Сію, сію, сію, сію травиченьку

Сію, сію, сію, сію зеленесеньку

9. Встановлення типу смислових зв'язків, визначення граматичних основ та другорядних членів речення.

Наприклад, запропонуємо таке завдання для учнів 9 класу під час опрацювання теми «Смислові зв'язки між частинами складного речення. Синонімічність та антонімічність сполучників сурядності та підрядності».

Прочитайте речення, підкресліть граматичні основи, визначте тип смислового зв'язку між частинами складного речення. Накресліть схему речення.

Б'ється серце в унісон, але **ти подивись** навколо себе, і **забудь** про свій полон! [7, с. 6]

10. Дібрати до слова/слів пісні такий контекст, у якому це слово б стало образним мовним засобом і ввести його в речення (означення до поданого слова, порівняння тощо. Наприклад, дібрати усі можливі епітети/метафори/порівняння до слів *небо*, *вода*, *хвилі*, *ріка*, які мають стилістичне забарвлення, і ввести їх у речення з художнім змістом; і т.п.

Темна вода і такі глибокі хвилі, їх видно наче за милі. (Океан Ельзи «Небо над Дніпром»). Приклад речення-зразка для учителя).

11. Написати твір, вживаючи в ньому певні мовні засоби, підібрані самостійно. Обов'язковим для вчителя є подання учням декілька тем твору на вибір учня. Після написання учень здійснює аналіз мовних засобів, використаних у власному творі (*мовний рівень, вид/тип засобу, його функції*);

Окрім цього, наведемо інші практики застосування сучасних пісень на уроках української мови з урахуванням встановлення конкретної мети.

Наприклад, метою нашого уроку є узагальнення та систематизація вивченого про іменник. Зважаючи на чітко окреслену мету, проілюструємо реалізацію наступних заходів з використанням пісень:

1. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми і мети уроку.

Передусім задля кращої налаштованості учнів на подальший навчальний процес і формування невимушеної атмосфери для навчання варто увімкнути певну легку та ненав'язливу пісню. Наприклад, це може бути «*Лови момент*» гурту «*Антитіла*» або ж будь-яка інша пісня на вибір учителя.

*Зніми цю мить
На ній ми такі класні
Малюй собі, малюй собі
Мрії
Малюй собі, малюй собі,
без ламаних ліній.*

(Гурт «Антитіла»)

Згодом можна нагадати учням про те, що для того, щоб пісня прозвучала для слухача, композитор дотримується певних правил музичної грамотності при складанні музики. Можна провести паралельну асоціацію стосовно того, що мова – це теж пісня. Щоб наша мова звучала як пісня, ми повинні зібрати сім символічних музично-граматичних нот. Тому ми повинні згадати все, що ми дізналися про іменник, і правильно застосувати ці знання на практиці.

2. Повторення, узагальнення і систематизація найважливіших відомостей з теми.

З метою закріплення та повторення вивченого також можна послуговуватися текстами пісень як матеріалами для перевірки правил і особливостей вживання іменника. І не забути поговорити про образні засоби.

Наприклад, можна виділити іменники у деякій сучасній пісні та попросити назвати учнів їх рід, число, відмінок, відміну, групу та ін. Таким матеріалом може виступити текст пісні «Місто весни» за авторства груп «Океан Ельзи & Один в каное»:

*Бентежне **століття** (С.р, однина, Н.в) загоює **рани**, (Ж.р, однина З.в)*

*Ще до **повноліття** тут всі **ветерани**.*

*Наповнене **світлом** **минуле** прощає,*

*Чомусь тут ніколи не хочеться **чаю**.*

*Не хочеться **снігу**, не хочеться **слави** -*

*Нехай дістається **церквам** з **хоругвами**.*

Ми просто з тобою удвох погуляєм

*На **березі річки**, якої немає.*

При цьому варто звернути увагу учнів на те, за допомогою яких художніх засобів творено атмосферу та настрої пісні.

Наприклад: гурт «Океан Ельзи» славиться сміливим вживанням епітетів та метафор та часто вдається до їх вживання у своїх піснях. Пригадаємо, що таке епітет та метафора. Знайдіть приклади у пісні (Епітет – «бентежне століття», метафора – «минуле прощає»). З якою

метою автор використовує художні засоби? (Для більш точного і яскравого опису, а також для емоційного впливу на читача).

Так само у цьому контексті ми можемо плавно перейти на винятки та обговорити певні особливості іменників. До прикладу, такими особливостями можуть бути:

- *У місцевому відмінку іменник завжди вживається з прийменником.*
- *Іменник МАТИ належить до першої відміни.*
- *Іменник ТЮЛЬ жіночого роду та ін.*
- *Чи іменник століття наведений в уривку пісні належить до спільного роду?*

Дані винятки можна виділити іншими кольорами або ж застосувати форматування за допомогою комп'ютерних технологій. Адже правильне візуальне оформлення значно полегшує процес сприйняття та запам'ятовування правил української мови.

При розгляді теми власних і загальних назв можна загострити увагу аудиторії на окремих особистостях музичної індустрії. Для цього можна обрати кілька українських сучасних виконавців, розповісти про них кілька біографічних фактів і запропонувати провідмінювати прізвища музикантів.

Іншою ідеєю, яка може виявитися більш цікавою для учнів, є проведення опитування щодо їх музичних смаків і відмінювання ними прізвищ названих улюблених виконавців. Також можна провести змагання серед учнів щодо того, хто найбільше назве невідмінюваних, або власне українських прізвищ музикантів.

Окрім цього, можна організувати відтворення певної музичної композиції та запропонувати учням під час програвання виписати всі іменники або ж відразу розділити їх у колонки за деякою ознакою. Ще можливо зупинитися на певному реченні відтвореної пісні, підкреслити члени речення, зробити морфологічний розбір іменника.

3. Домашнє завдання.

Завданням для домашнього опрацювання теми «Іменник» може бути пошук і написання п'яти невеликих уривків з різних пісень, які обов'язково повинні містити приклади особливих випадків використання іменників. Робота передбачатиме виділення у текстах всіх іменників і морфологічний розбір трьох іменників.

4. Оцінювання.

Наприкінці уроку можна знову провести паралельну асоціацію для учнів щодо того, що найкраща винагорода за працю над піснею для поета й композитора є вдячність і любов слухачів, а для учнів — це оцінки.

2.4. Інноваційні підходи до навчання мови з використанням текстів пісень сучасних українських гуртів

За вимогами програми НУШ у 5-9 класах за наскрізною міжпредметною лінією на допомогу учителеві-словеснику можна запропонувати учням такий комплекс завдань для розвитку критичного мислення, уміння працювати з різними джерелами, активного включення, уміння експериментувати. При цьому застосовується міждисциплінарний контент — музичне мистецтво, інформатика, іноземна мова, українська література.

Наприклад, наскрізна тема тижня «Пори року». Ми можемо попрацювати з учнями у такому форматі:

1. Знайдіть у мережі Інтернет за ключовими словами «*плакала осінь*» автора пісні, її назву, текст пісні. Випишіть з тексту художні засоби, з'ясуйте їхню синтаксичну роль. (*Пісня гурту KAZKA «Плакала осінь»*)
2. Прослухайте фрагмент пісні. Випишіть граматичні основи. Порахуйте їх. Такими піснями можуть виступати пісні гурту «Океан Ельзи» *Осінь*», «Антитіла» *«Мені тебе мало»*, «KAZKA» *«Плакала осінь»* тощо)

До прикладу візьмемо фрагмент пісні «Антитіла» *«Мені тебе мало»*

Людина із дзеркала

Закохано закохана в осінь

Зелені-зелені краплі дивляться в мій бік

Мовчать в мою сторону і довлять мій такт

Ми з'ясовуємо що уривок має дві граматичні основи, речення повні, ускладнені однорідними членами речення.

3. Прослухайте пісню ще раз. Випишіть прислівники і прикметники які ви почули, порахуйте їх. На які питання відповідають прислівники та прикметники? Які це частини мови, самостійні чи службові?
4. Хто з відомих вам співаків народився навесні, пригадайте їх прізвища та імена (*Діма Монатік, Настя Каменських, Надя Дорофієва, Святослав Вакарчук тощо*). Чи прізвище цього співака справжнє чи псевдонім? А якщо це псевдонім чи можна його скорочувати при написанні? Чи ці прізвища власне українські чи іншомовні? Чи можна їх провідміняти за відмінками?

У якості ефекту несподіванки, можна запропонувати такий варіант вибору того, хто бажає дати відповідь:

Подумайте 8-10 секунд, обговоріть це питання з сусідом за партою. А відповідь на це питання буде давати той з групи, хто не слухав пісень гурту «Океан Ельзи» останні три дні/ хто не слухав їх пісень англійською мовою останні три дні.

Діти працюють групами, обговорюють, обирають спікера самостійно лише з невеликою підказкою куди рухатися.

5. Представитися/розповісти про себе текстом пісні (Вправа на емоційну взаємодію учнів).
6. Дослідження-пошук:

Погляньте будь ласка на слайд/роздрукований аркуш. Поєднайте тексти пісень з англійським перекладом. Чи переклад пісні дослівний, що змінено? Ви можете запропонувати свій переклад? (Активний міждисциплінарний контент)

7. У якості додаткових творчих завдань на високий рівень чи додаткову оцінку можна запропонувати створити або намалювати асоціацію до ключових слів пісні. Дізнатися автора пісні. Опрацювати його біографію.

- Створити відео формату tik-tok на тем у вашої улюбленої пісні. Презентуйте відео у класі.
- Написати власну пісню про одну із пір року. Підкреслити вжиті образні мовні засоби.

Обговорюючи результати виконання таких вправ, важливо звертати увагу дітей на конкретні випадки вживання окремих слів. Учні успішно, творчо і практично застосовують засвоєні правила. Такі вправи можна виконувати упродовж усього періоду вивчення учнями української мови.

Школа починає готувати учня до зовнішнього незалежного оцінювання з молодшого шкільного віку. Цей процес так само відбувається більшою мірою в умінні виконувати тестові завдання, та використовувати завдання такого типу майже на кожному уроці української мови та літератури. Обирати правильний варіант, обов'язкового пояснювати ЧОМУ саме, інший варіант не підходить. Для того, щоб знання в учнів загальноосвітніх шкіл 5-9 класів були засвоєні та систематизовані, потрібно вчасно проводити контроль у вигляді письмових або тестових робіт. Не тільки в кінці теми, розділу, а й у кінці кожного уроку.

Нами також було розроблено варіанти тестових завдань з української мови на матеріалах пісень, які стануть гарним доповненням до будь-якого уроку української мови в основній школі на прикладі гуртів «*Струни серця*», «*KAZKA*» – молодіжних творчих колективів, які репрезентують сучасну українську культуру.

Варіанти завдань:

Пісня «*Над землею тумани*»

1. В уривку використано.

- А. епітети
- Б. метафора
- В. порівняння
- Г. гіпербола

*Над землею тумани,
Наче сум за синами,
Наче сум за синами,
Що не стріли весни.*

2. Установіть відповідність.

Художній засіб

1. анафора – Б
2. порівняння - В
3. метафора - А

Уривки

- А. ... Так важко зітхають*
*Б. ... Ой, обірвалось життя,
Обірвалось життя...*
Ой, обірвалось життя...
*В. ...Над землею тумани,
Наче сум за синами,*

3. Вкажіть рядок із риторичними фігурами

- 1) *Над землю тумани
Сивиною упали..*
- 2) *Ой, не вбивайте синів!
Твоїх, земле, синів...*
- 3) *Так важко зітхають
У полях полини...*

4. Вкажіть речення, в якому вжита анафора.

1) *Повір у нас, Україно,
Ми зробимо тебе кращою!*

2) *Ми свій залишимо слід,
Молодь змінює світ!..*

3) *Ми молоді, а значить сильні!
Ми молоді, душею вільні!*

5. В уривку використано

- А. літота
- Б. алегорія
- В. порівняння
- Г. епітети

*Жити-любити, не повторити
Жодну мить!
Серцем гарячі, з нами удача,
Хай щастить!*

6. Установіть відповідність.

Художній засіб

- 1. епітети - Б
- 2. анафора - А
- 3. риторичні фігури - В

Уривки

А. *Наші думки незалежні,
Наші кроки сміливі!*

Б. *Рідні простори
У неозору даль зовуть,*

*В. Повір у нас, Україно,
Ми зробимо тебе кращою!*

7. В уривку використано:

А. асонанс

Б. алітерація

В. ономатопея

Г. художня деталь

«Врятуюсь від слів твоїх – буду ціла.

За рік образ не складу ціну я.

Горять, мости горять і сліз моря.

Та знай, це гра моя, менш слів – більше діла.

Врятую від стріл твоїх хоч би тіло.

Загнав під лід не знайду душу я.

Болить, ой як болить, і кров кипить.

Та донька вже не спить, менше слів – більше діла.»

8. Установіть відповідність.

Художній засіб

1. Риторичне запитання- В

2. метафора - Б

3. рефрен - А

Уривки

А. ... Та знай, це гра моя, менш слів – більше діла..

...Та донька вже не спить, менше слів – більше діла.

Б. ... Горять, мости горять і сліз моря.

В. ...А лице умий дощем, що треба ще?

9. Пісня «Поплакала» побудована на:

А. порівняннях

Б. паралелізмі

В. метафорах

Г. Тавтологіях

Учитель-словесник може обрати будь-який матеріал для своїх власних напрацювань, та розробити свої варіанти на основі запропонованих прикладів.

Отже, методи і прийоми навчальної роботи з пісенним матеріалом характеризуються багатьма чинниками й вимогами. Серед них застосовуються як традиційні, так й інноваційні форми роботи і, як правило, в ігровій формі. На кожному з етапів вивчення навчального матеріалу передбачаються різні методи і прийоми роботи. Застосування таких форм роботи оптимізує навчальний процес й підвищує пізнавальну активність учнів на уроці української мови.

Висновки до розділу 2

Використання інноваційних технологій, в яких прослідковуються вимоги сьогодення, а також близьке до нас культурне оточення, сприяють глибшому та ефективнішому вивченню рідної мови, її найдрібніших аспектів та формуванню ключових компетенцій учнів.

Тому саме методичний аспект став предметом нашого дослідження в другому розділі.

Звучання пісень у класі створює сприятливий емоційно-психологічний настрій, який гармонує з взаєморозумінням між учителем та учнями. Учитель повинен підходити до підбору пісень на уроки не тільки розумно, а й з педагогічним чуттям. Наприклад, учням високого рівня потрібно обирати тексти зі стійкими сполученнями та фразами, а також тексти, які можуть спонукати учнів до обговорення. Особливу увагу слід звернути не лише на відповідність текстів для рівня учнів, а й на відповідність певної пісні плану навчання та теми уроку.

Учитель повинен перевірити кількість невідомих слів у текстах. Це важливо навіть для україномовних пісень.

Під час роботи з пісенним матеріалом слід звернути увагу на вибір пісні, оскільки матеріал пісні повинен відповідати темам, які вивчалися раніше, бути

доступними, стислими і простими. Пісня може бути автентичною або сучасною, головне – вона повинна бути цікавою, інтегрованою в процес навчання і повинна мати методичне забезпечення. На думку багатьох дослідників, сучасна пісня є загальнодоступною, але часто безглуздою, хоча і має веселий та ліричний характер.

Мета використання матеріалу пісні – урізноманітнити навчальний процес та поживати роботу над лексикою, морфологією чи граматикою, викликати в учнів естетичний смак, любов та повагу до українського слова та розвинути вміння слухати.

Коли учні виконують різні види усної та письмової роботи, де знаходиться текст пісні, виявляється синхронізація смислових рядків та взаємозв'язку компетентностей предметів, а навчальний процес оживає та прискорюється.

При розгляді теми власних і загальних назв можна загострити увагу аудиторії на окремих особистостях музичної індустрії. Для цього можна обрати кілька українських сучасних виконавців, розповісти про них кілька біографічних фактів і запропонувати провідмінювати прізвища музикантів.

Іншою ідеєю, яка може виявитися більш цікавою для учнів, є проведення опитування щодо їх музичних смаків і відмінювання ними прізвищ названих улюблених виконавців. Також можна провести змагання серед учнів щодо того, хто найбільше назве невідмінюваних, або власне українських прізвищ музикантів.

У межах діяльнісного підходу можна запропонувати учням такий комплекс завдань для розвитку критичного мислення, уміння працювати з різними джерелами, активного включення, уміння експериментувати. При цьому застосовується міждисциплінарний контент – музичне мистецтво, інформатика, іноземна мова, українська література.

Важливе значення має контроль якості засвоєння матеріалу. Для того, щоб знання були засвоєні та систематизовані, потрібно вчасно проводити контроль у вигляді письмових або тестових робіт. Не тільки в кінці теми, розділу, а й у кінці кожного уроку.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретико-практичне узагальнення наукових завдань, що полягали у розгляді інноваційних підходів до вивчення мовних образних засобів на уроках української мови в основній школі.

Узагальнення результатів проведеного дослідження дозволило зробити такі висновки:

Інновація в освіті вважається впровадженою інновацією – у змісті, методах, прийомах та формах освітньої діяльності та виховання (методи, технології), у змісті та формах управління системою освіти, а також в організаційній структурі навчального закладу, закладів, засобів навчання та підходів до соціальних послуг в освіті, що значно підвищує ефективність, якість і результативність освітнього процесу.

Враховуючи певну комплексність охоплення при здійсненні трактування сутності «інновації», можна сформулювати відповідне складне тлумачення поняття «педагогічні інновації». Так, педагогічна інновація інтегрує різноманітні підходи до інновацій у сфері освіти, які ґрунтуються на психологічних, філософських, педагогічних досягненнях і нових зверненнях інформатики.

Формування успішної ситуації, сприятливих обставин задля повноцінного навчання кожної дитини – головна мета, яка є основою інноваційних технологій у навчанні. Більшість з них заслуговує уваги сучасного вчителя, який прагне забезпечити якісний рівень обізнаності, цікаво організувати урок, здобути максимальне взаєморозуміння та співпрацю поміж учителем і учнем. Педагогічними інноваціями називають зміни, які спрямовані на пришвидшення розвитку, навчання та виховання учнів.

Працюючи над цією науково-методичною проблемою, ми виявили, що найефективнішою формою навчання сучасного учня є застосування сучасних технологій поруч із традиційними засобами.

На основі проаналізованої літератури та власних спостережень ми робимо висновок, що лексичні засоби мовлення відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні мовної особистості

Пісенно-ліричні тексти як матеріал дослідження для вивчення образних мовних засобів мають свою структурну, жанрово-стильову, функціональну, формотворчу та змістовну специфіку. Вони можуть мати як специфічні, так і загальні ознаки. Серед таких ознак можна виділити фонетичний, лексико-граматичний аспекти, вживання у текстах специфічної лексики та ін. Специфічні ознаки пісенного тексту досліджують на прикладі певного мовного матеріалу.

Порівняно з іншими поетичними творами, текст пісні характеризується характерною ритмо-інтонаційною структурою, фонетистичними властивостями, експресією, лексикою та характерним поєднанням слів. Структурно-семантичні особливості лірики зумовили її орієнтацію на доступність фрази для слухачів, на легку та швидку розшифровку метафоричних виразів, на звук.

Пісня – це специфічна форма педагогічного впливу на учня, що сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу:

- привернення уваги учнів до навчального матеріалу, акцентування на конкретному мовному явищі; розгляд мовного явища з метою активізації самостійного пошуку учнів, їх творчого потенціалу;
- подолання психологічної напруги на уроці, емоційна розрядка;
- підсилення педагогічної взаємодії учнів та вчителя; полегшення труднощів у виконанні завдання чи відповіді на проблемні запитання;

У результаті проведеного дослідження було розроблено комплекс завдань і вправ для вивчення образних мовних засобів (*на матеріалі сучасних пісень*), дано рекомендації щодо використання інноваційних підходів на уроках української мови вчителям.

Методичний огляд реалізації використання пісенних елементів в освітньому процесі дає змогу досліджувати та вивчати сучасну українську пісню в освітньому процесі, що передбачає підвищення активізації пізнавальної діяльності учнів. Окрім цього, застосування пісенних текстів або їх елементів у процесі навчання учнів сприяє розвитку творчих здібностей у процесі доповнення/ складання текстів. Визначено інноваційні форми опрацювання та систематизації мовного матеріалу, які можуть бути застосовані під час освітнього процесу.

Запропоновані підходи можуть сприяти не лише формуванню оптимістично налаштованій, творчій особистості, але й у майбутньому перспективно дають змогу розширити наукові дослідження в напрямі використання сучасної пісні на уроках української мови.

На уроках української мови необхідно більше уваги приділяти образній стороні мовлення учнів; розробляти таку систему вправ, яка буде сприяти свідомому вживанню образних засобів у мовленні.

Для того, щоб знання в учнів загальноосвітніх шкіл 5-9 класів із розділу були засвоєні та систематизовані, потрібно вчасно проводити контроль у вигляді письмових або тестових робіт. Підготовлені нами вправи та завдання дають змогу перевірити рівень знань учнів на більш звичному для них мовному матеріалі бо готуючись до контрольної роботи учні матимуть змогу повторити кожен тему розділу і навести приклад із правила словам пісні.

Отже, незважаючи на поступове засвоєння естетичної категорії пісенної образності на мовному тлі, це поняття потребує подальшого дослідження в методичній галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Abdalova O. I. & Isakov O. J. The use of e-learning technologies in the educational process. *Distant and virtual training*, (12), 2014, p. 50-55.
2. Oxford R. L. & Amerstorfer C. M. *Language learning strategies and individual learner characteristics: Situating strategy use in diverse contexts*. Bloomsbury Publishing, 2018.
3. Абдалова О. И. Использование технологий электронного обучения в учебном процессе / О. И. Абдалова, О. Ю. Исакова. Дистанц. и виртуал. обучение. 2014. №12. С. 50–55: рис.; табл.
4. Адамов А. М. Інтерактивні форми роботи на уроках української мови та літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2020.
5. Артющина М. Сутність та особливості інноваційно-зорієнтованого підходу у сучасній школі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2009. Ч. 3. С. 15–22.
6. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. Москва. Педагогика, 1993. 213 с.
7. Білик К. В. Теоретичні засади вивчення мовних засобів на уроках української мови (на матеріалі пісень сучасних гуртів) // Актуальні питання філології та методології: збірник статей студентів / за ред. В. В. Герман. – Суми: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «Фабрика друку», 2021. 196 с. – С. 13-17.
8. Білик К. Вивчення образних мовних засобів на матеріалах пісенної творчості гурту KAZKA на уроках української мови // Філологічні студії: збірник статей студентів, магістрантів, молодих учених / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 92 с.- С. 3-8.
9. Біляєв О. Проблема методів у навчанні мови. *Українська мова і література в школі*. 2018. №10. С. 60-64.

10. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. *Дивослово*. 2018. №2. С. 5-19.
11. Василенко О. В. Організація самостійної роботи студентів заочної форми навчання вищих навчальних закладів юридичного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Василенко Олена Вікторівна; Київ. нац. ун-т внутр. справ МВС України. К.: Наук. світ, 2008. 20 с.
12. Власова А.Ю. Культурологічний аспект сучасної української пісні та її мова. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. с.33-36.
13. Галиця І. Інтелектуально-конкурентні ігри як креативний механізм активізації педагогічного, наукового та інноваційного процесів / за ред. І. Галиця, О. Галиця. Вища школа, 2011. №1. С. 104–107.
14. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи. *Тема*. 2004. № 3/4. С. 229-232.
15. Гламаздіна І. Упровадження інтерактивних технологій на уроках української мови. *Рідна школа*. 2019. №7. С. 60-62.
16. Горська О., Живицька Л. З досвіду використання елементів інтерактивних технологій на заняттях з методики мови. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: наук. зб. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Умань: Жовтень, 2019. Вип. 29. С. 67-72.*
17. Грабовська С. Л. Інтерактивне навчання у вузі: проблеми і перспективи. *Вісн. Львів. ун-ту*, 2007. №15. С. 171–176.
18. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004.
19. Дідук-Ступ'як Г. І. Особливості використання групових технологій у процесі взаємодії різнотипових підходів на уроках української мови у 9 класі. *Наукові записки: обзорная информация* Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2008, 2018. Сер.: Педагогіка, №2. С. 114-120.

20. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2007. 44 с.
21. Дорошенко С. І., Вашуленко М. С., Мельничайко О. І. та ін. Методика викладання української мови в школі. 2019.
22. Єлісеєва С. М. До проблеми нетрадиційних форм навчання на уроках української мови та літератури: навч. посіб. / за ред. В. Є. Любченко. Вінниця: ДКФ, 2017. 133 с.
23. Єльнікова О.В. До питань інформатизації управління загальноосвітнім навчальним закладом /Директор школи, ліцею, гімназії. 2003. № 5-6. С. 72-74.
24. Єльнікова О.В. Інтерактивне навчання - засіб модернізації освіти у сучасній школі /Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / за заг.ред. Т.І.Сущенко та ін. Київ-Запоріжжя, 2002. Вип. 24. С. 84-88.
25. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій / *Імідж сучасного педагога*. 2001. № 3-4 (14-15). С.71-74.
26. Загвязиский В.И., Гильманов С.А. Творчество в управлении школой. Москва, 1992. 232 с.
27. Інтерактивне навчання на уроках української мови та літератури: навч.-метод. посіб. / за упоряд. К. Ю. Голобородько, Н. П.Ткаченко. Харків: Основа, 2017. 173 с.
28. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. Москва, 1989.
29. Коган С. Інтерактивне навчання на уроках української мови та літератури. *Школа*, 2019. № 2. С. 52-54.
30. Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: розвиток комунікативних і мовних умінь. *Дивослово*. 2019. №10. С. 2 - 11.

- 31.Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. / *Педагогічні інновації в сучасній школі* // За ред. І.Г.Єрмакова. Київ. Освіта. 1994.
- 32.Пасічник А. В. Сучасні англійські неологізми та способи їх перекладу на українську мову. Дніпродзержинськ: Дніпродзержинський державний технічний університет, 2013. С. 1.
- 33.Пентиліук М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей. К.: Ленвіт, 2011. 256 с.
- 34.Пентиліук М. І. Сучасний урок української мови: навч.-метод. посіб. / за ред. М. І. Пентиліук, Т. Г. Окуневич. Харків: Основа, 2019. 169 с.
- 35.Пентиліук М.І., Окуневич Т.Г. Сучасний урок української мови. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
- 36.Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник / за ред. О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; заг. ред. О. І. Пометун. К.: А.С.К., 2019. 192 с.
- 37.Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. К.: Видавництво А.С. Київ, 2004. 192с.
- 38.Проектне навчання на уроках української мови та літератури. *Учитель року* / Ін-т інновац. технологій і змісту освіти; уклад. Є. І. Науменко, О. М. Чхайло. Харків: Основа, 2018. 122 с.
- 39.Радзіх С. Інтеграція інтерактивних технологій на уроках української словесності. Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. 63 с.
- 40.Савенкова О. В. Інтерактивне навчання української мови: формування культурологічної компетентності учнів. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2018. №26. С. 2 - 6.
- 41.Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2-х т. Т. 1 Москва: Народное образование, 2005. 556 с.
- 42.Семчук Д. Б. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології навчання на уроках української словесності: посібник / за ред. Д. Б. Семчук. Т.: Підручники і посібники, 2017. 143 с.

- 43.Сидоренко В. В. Шляхи удосконалення професійної компетентності учителя української мови та літератури в умовах особистісно орієнтованого навчання: навч.-метод. посіб.. Донецьк: Каштан, 2008. 193с.
- 44.Солодюк Н. В. Види інтерактивних методів навчання української мови. *Освіта на Луганщині*. 2018. №2. С. 68-71.
- 45.Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. Вибрані твори: в 5-ти т. К.: Рад.шк., 1988. 304 с.
- 46.Технологія сучасного уроку рідної мови: навч. посіб. /за ред. Н.М. Остапенко, Т.В. Симоненко, В.М. Руденко. Київ, 2012.
- 47.Фурсова Л. Інтегровані уроки мови й літератури: проблемний підхід. Тернопіль Мандрівець, 2008. 224 с.
- 48.Цінько С. та ін. Інноваційні методи в навчанні рідної мови. *Українська мова та література*. 2019. №2. С. 9-13.
- 49.Шаламовська Л. І. Інтерактивні методи на уроках української мови та літератури: методика проведення уроків для студента-філолога / за ред. Л.І. Шаламовська. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2018. № 6 (Лют.). С. 34-38.
- 50.Юсуфбекова Н.Р. Тенденции изаконны инновационных процессов в образовании. *Новые исследования в педагогических науках*. Москва, 1991. Вып.2.
- 51.Явдошенко І. Інтерактивні методи навчання на уроках української мови. 2018. № 2(Лют.). С. 4-7.
- 52.Яремчук Н. С., Кияшко А. І. Інтерактивні технології в удосконаленні навичок говоріння в учнів 5-6 класів на уроках української мови. *Горизонти освіти. Психологія. Педагогіка*. 2018. № 1. С. 72.
- 53.Яручик Ю. Культура мовлення українських музичних гуртів. Дивослово, 2012. № 8. С. 36 – 39.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

54. Клещова О. Є. Мовностилістичні особливості пісень українського гурту «Океан Ельзи». Лінгвістика. 2013. № 3. С. 122-129. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2013_3_17
55. Корват С.А. Інноваційні технології навчання у процесі розвитку творчих здібностей учнів на уроках української мови та літератури. - URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tvo/2011_2/006.pdf.
56. Навчальні програми для 5-9 класів. Українська мова. - URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas_imzo.gov.ua
57. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. - URL: <http://mon.gov.ua/konczepczyia.pdf>
58. Симоненкова Т.П. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури. - URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzspp/2011_5/bygch/21.pdf.
59. Стасюк Н. А. Інтерактивні методи навчання на уроках української мови та літератури. - URL: o1svita.pl.km.ua/~poninka1/index.php?option=com...task...
60. Тексти пісень «Океан Ельзи», слова пісень. - URL: <https://pisni.ua/ocean-elzy>
61. Тексти пісень «Струни серця». Слова пісень. - URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/699797.html>
62. Тексти пісень Go-A, слова пісень. - URL: <https://pisni.ua/go-a>.
63. Тексти пісень KAZKA, слова пісень, пісні, біографія. - URL: <https://pisni.ua/kazka>
64. Ушакова. І. Інноваційні технології навчання у розвитку креативності на уроках української мови. - URL: metodportal.net/node/4499

65. Чернякова Ю. М. Використання інтерактивних технологій як засобу продуктивного навчання. - URL: http://teacher.at.ua/publ/innovacijni_tekhnologiji_navchannja/63-1-0-8151

ДОДАТКИ

Додаток 1

Конспект уроку з української мови (7 клас)

ДІЄСЛОВО: ЗАГАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ, МОРФОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ, СИНТАКСИЧНА РОЛЬ

Мета:

освітня: повторити й поглибити знання учнів про дієслово як частину мови, сприяти зміцненню навичок визначення морфологічних ознак дієслова; формувати загальнопізнавальні вміння знаходити дієслова в текстах пісень, визначати їх роль у реченнях;

розвивальна: розвивати творчі вміння використовувати дієслова у власних висловлюваннях;

виховна: за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати дітей до культурних скарбів України.

Тип уроку: комбінований.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

- Зверніть увагу на текст пісні гурту «Океан Ельзи». (Текст на слайді) До якої частини мови належать виділені слова, з яких він складається?

День сьогодні не такий, як **уявляли** ми.

Та більше **не лякають** нас уламки їхніх стін,

Нам **залишилось пройти** найвищу із вершин.

Ми далі **йдем**...

Ми далі **йдем** **вперед..**

Океан Ельзи «Еверест»

- Діти, яка роль дієслів у мові?
- Запишіть, будь ласка, тему уроку.

-

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Бесіда

- *Що таке дієслово?*
- *Скільки часів має дієслово? Поставте слово «уявляли» у різних часових формах.*
- *Яку синтаксичну роль найчастіше виконують дієслова?*
- *Наведіть у пісні приклад дієслів у неозначеній формі.*
- *Розкажіть про особи дієслова.*

IV. ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Слово вчителя (опрацювання теоретичного матеріалу за схемами та таблицями у підручнику і презентації).

2. Робота біля дошки. Словниковий диктант

Ллється, не чує, розв'язати, ненавидіти, не прибіжить, прискоритися, пишеш, забезпечувати, розсміється, граєшся, зварити, пом'якшити, під'їжджати, під'юджувати, розжують.

V. ЕТАП СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ.

- *Сподіваюся, ви всі сьогодні розумієте теоретичний матеріал нашого уроку. Хтось має якісь питання?*

(Учні запитують, чого вони не зрозуміли. Учитель пояснює незрозумілі для учнів моменти)

Якщо ви все зрозуміли, спробуємо зробити декілька завдань з метою закріплення отриманих знань.

- ✓ ***Завдання.** Запишіть речення з текстів пісень гурту «Океан Ельзи», поясніть розділові знаки. Над дієсловами запишіть час, особу, рід, число, якщо можливо. Визначте синтаксичну роль дієслів.*

- ✓ ***Зразок:***

Наші сонячні дні зачекались (Минулий час, 3 особа, множина) давно, залишимо (Майбутній час, 1 особа, множина) більше часу для нас!

1. Любити – це значить бути для всіх, вірити – значить уміти вести за собою (Океан Ельзи). 2. Більше сльози не течуть, наші очі залив дощ (Океан Ельзи). 3. А за вікном майже весна, знає слова майже не сказані вона.(Океан Ельзи)

✓ **Розподільний диктант**

- Я прочитаю вам декілька слів із пісні українського гурту «Антитіла», пропоную записати їх у зошит у три колонки: іменники, дієслова та прикметники. Після виконання цієї вправи ми перевіримо не лише те, як ви освоїли новий матеріал, а й наскільки добре ви запам'ятали матеріал, вивчений у попередніх класах.

Зателефонуй мені
Його ніжне сонце.
я буду любити
І сяють скрізь
І тільки для вас.
Не знімайте мене
Не знімайте мене
Відкрити вікно
Я обіцяю, що прийду,
Я придумую кольори,
І поки ти спиш ...
Наші білі дні,
Позаземні ночі
Не видаляйте з пам'яті.
Це мій перший раз.
Відняти її
Давай
Моє дивне серце

І щиро любити.

Моя дівчина застрягла в небі.

Вона купається на вітрі і любить мене.

Моя дівчина застрягла в небі.

Вона купається на вітрі і любить мене.

VI. ПІДСУМКИ УРОКУ

✓ Виконання тесту

1. У якому рядку представлені лише дієслова?

А удвоє, подвоїти, двоїтися.

✓ Б радіти, зрадів, буде радіти;

В зелененький, зазеленів, позеленіти;

Г добрішати, добряк, добренький.

2. Скільки часів має дієслово?

А 1;

Б 2;

✓ В 3;

Г 4.

3. Рід можна визначити у:

✓ А дієсловах минулого часу;

Б дієсловах 1 особи теперішнього часу;

В дієсловах 2 особи теперішнього часу;

Г дієсловах майбутнього часу.

4. У неозначеній формі всі дієслова рядка

✓ А розбігтися, нагромадити, воркотати, вирізьбити;

Б знехтувати, знайти, повірили, хилитися;

В відпороти, випорскнув, бажає, зневажити;

Г домагатися, знайдено, сіяти, сіяв би.

5. Усі дієслова одного часу подано в рядку

А боюсь, мережитиму, нехай напишу, зробимо;

✓ Б любитимеш, будуть будувати, дивитимусь;

В зупиняться, любив, понесли, переповів;
Г вирішили, зробили б, діятиме, працюю;
Д доїдемо, будемо вивчати, вип'ю, почав.

VI. ПІДСУМКИ УРОКУ

- ✓ *На уроці я згадав...*
- ✓ *Я добре зрозумів...*
- ✓ *Найважче мені було...*

Вчитель: Гаразд, хочу відзначити, що ви добре освоїли дану тему і тому ми на наступному уроці сміливо можемо почати вивчати нову тему.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Вивчити теоретичний матеріал.
2. Виконати вправу з підручника
3. **Виписати з пісень улюбленого гурту речення дієсловами 1 особи, визначити їх рід, число.*

Додаток 2

Конспект уроку з української мови (8 клас)

ПІДМЕТ І ПРИСУДОК. СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПІДМЕТА

Мета: формувати ключові компетентності:

- **уміння вчитися** – організовувати свою працю для одержання результату; оволодіти вміннями та навичками самоконтролю і взаємооцінки;
- **комунікативну** – уміти спілкуватися усно і письмово рідною мовою;
- **соціокультурну** – виховувати в учнів повагу до багатства, виразності української мови.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

ХІД УРОКУ.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ:

1. Перевірка домашнього завдання

2. Фронтальне опитування

- Що таке речення?
- Назвіть складові будь-якого речення?
- Чим речення відрізняється від словосполучення?
- Охарактеризуйте головні та другорядні члени речення.

III. Оголошення теми і мети уроку

IV. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. **Пояснення нового матеріалу.** Підмет та присудок – головні члени речення. Вони становлять його граматичну основу. Найчастіше підмет виражається іменником, займенником чи іншою частиною мови. Щоб перевірити, чи правильно визначено підмет, потрібно замінити його

займенниками він, вона, воно, вони в називному відмінку. Якщо така зміна можлива – то це підмет, якщо ні – то додаток або звертання. У складних реченнях підмет буває виражений займенником хто, що, який. Слово «що» є підметом, якщо його замінити займенником який. Підмет може виражатися і словосполученням. Такий підмет називається складеним.

За способом вираження підмет може бути **простим** (виражений одним словом) і **складеним** (виражений нерозкладним словосполученням).

2. Творча робота

➤ Доповніть речення другорядними членами. Підкресліть усі члени речення. Виконайте повний синтаксичний розбір одного речення на вибір.

Прийшла осінь. Відлітають птахи. На деревах опадає листя. На небо насунулись хмари.

➤ Розгляньте куплет пісні "Місто Весни". Розділіть його на речення, визначте в кожному головні та другорядні члени.

Чому мені сниться, як знову і знову

Гуляєм з тобою по рідному Львову

Там пахне весною, і сонце сідає

На березі річки, якої немає

І дивляться леви на тебе ласкаво

І варять бажання із запахом кави

І вільно на розі між пеклом і раєм

У Львові так просто своє не вмирає

Проаналізуйте, яка роль другорядних членів речення? Відповідь обґрунтуйте.

V. СПРИЙМАННЯ ТА ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ

1. Робота з текстом

➤ Прочитайте текст. Доберіть заголовок. Визначте тип і стиль мовлення.

Чарівниця осінь усе змінює на свій лад. Ось зелені листочки стали жовтими. А то й зовсім червоними. Як тільки пролетить вітерець, листя вкриває землю, кружляючи в осінньому танці.

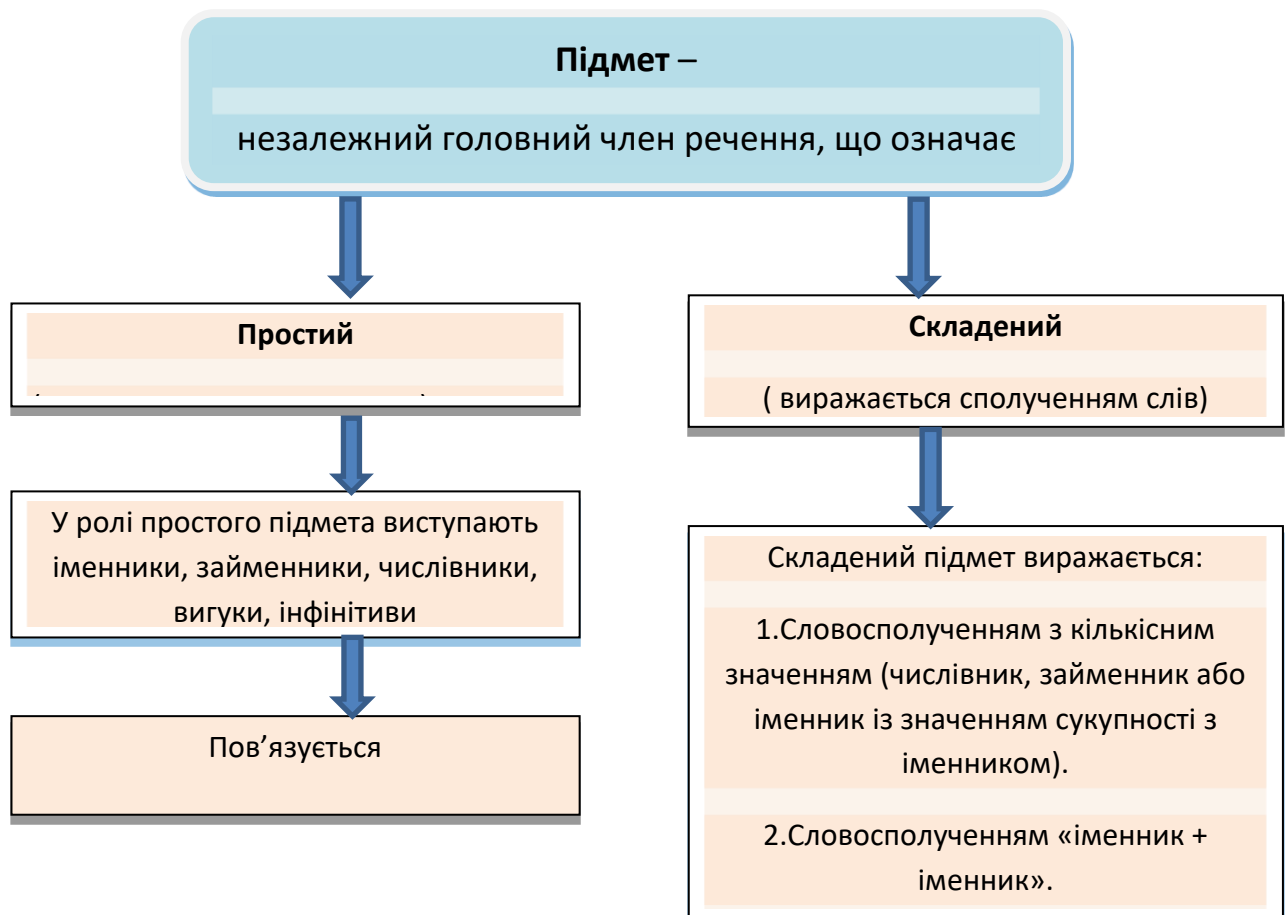
Хоч восени багато птахів летять в теплі краї, високо в небі прощально махають крильми. Звеселяють нас горобчики, з лісів спішать синички, щоб люди себе знову змогли відчувати помічниками пернатих друзів.

У садах наливаються соком пізні яблука на щедрій врожай. На поля виходять щасливі трударі, вони радіють цій порі. По золотих деревах скачуть прудкі жовтогарячі білочки. Вони не мають часу сумувати: грибів, горішків вдосталь, щоб зробити зимові запаси.

Чарівниця осінь золотою палітрою навіює надію, бо потім знову настане весна.

• Випишіть з тексту граматичні основи. Прослідкуйте, чим може бути виражений підмет.

2. Робота з таблицею

Способи вираження складеного підмета

- 1) Іменник у Н. в. + іменник в О. в. з прийменником з або займенником.
Наприклад: *Мати з донькою вийшли з магазину.*
- 2) Іменник з кількісним значенням у Н. в. + іменник, займенник або прикметник у Р. в. мн.: *Група туристів зупинилася в отелі.*
- 3) Займенник стільки (скільки) або прислівники мало, чимало, багато + іменник, займенник або прикметник у Р. в. мн.: *Багато літ перевернулось, води чимало утекло.*
- 4) Займенник кожен, дехто, хтось та ін. + займенник у Р. в. мн. з прийменником: *Кожен з вас може стати учасником змагання.*
- 5) Числівник у Н. в. + іменник, займенник, прикметник в Р. в. мн.: *Сім друзів зібралися на прогулянку.* •
- 6) Фразеологізми. *Бити байдики* — улюблена справа ледарів.

3. Виконання системи вправ

- 1) Запишіть речення, підкресліть головні члени. Визначте, чим виражені підмети.

1. Там між горами є квіти, що не зірвані ніким (Kalush – Гори). 2. Ти втретє цього літа зацвієш, такою квіткою тендітною п'янкою (Плач Єремії - Ти втретє цього літа зацвієш). 3. Ти тільки подивись, любий, сніг місто зупинив у снах (NK – Різдвяна). 4. Я у промінях сонця ранкових, що прозорі проникливі чисті, ніжний голос відчув в любові, і всі страхи впали як листя (Діля – Щасливий). 5 І цей дивний шлях зі мною, на ньому багато каміння є (Jatala – Крила). 6. А зранку на прилавки розкладають продавці різні барви тої правди (Христина Соловій - Синя пісня).

- 2) Визначте підмети в поданих реченнях. Поясніть думку. Свою відповідь звірте з міркуванням, поданим нижче.

1. *Справа миру - священна.* 2. *Рівень успішності в класі - високий.* 3. *Стати переможцем – його мрія.*

Міркуйте!

У першому реченні підкреслюється, що священною є не будь-яка справа, а тільки справа миру. Тому підметом є словосполучення справа миру. Основне значення таких підметів зосереджене в залежному слові в словосполученні.

- 3) Складіть і запишіть речення, використавши подані сполучення слів у ролі підметів. Підкресліть граматичні основи. Визначте способи вираження підмета.

Кожен із нас, початок вересня, кінець фільму, дві години, група учнів, Кривий Ріг, Ірина Олександрівна, один із присутніх.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Гра «Так чи ні» із взаємоперевіркою

Ви повинні відповісти так, якщо погоджуєтесь і ні, якщо не погоджуєтесь

1. Підмет – це головний член двоскладного речення, який означає особу, предмет чи явище, якому приписується дія, стан чи ознака виражена присудком. (ТАК)
2. За способом вираження присудки поділяються тільки на прості дієслівні та складені іменні (НІ).
3. Підмет у реченні: В степу вже літо розмовляло з вереснем - літо ТАК
4. Підмет у реченні: Учений іде, а неук слідом спотикається. – учений (НІ)
5. Присудок у реченні: Жити – Вітчизні служити – Жити (НІ)
6. Підмет у реченні: Спати без задніх ніг – улюблена справа Андрія . - Спати без задніх ніг. (ТАК)
7. Підмет у реченні :Усе прекрасне на землі створене руками трудівників - трудівників (НІ)
8. Присудок у реченні: Це було радісною нагородою за довгі роки праці – присудок було нагородою (ТАК)
9. У реченні : Я хочу навчитися малювати - Я хочу навчитися – складений іменний присудок (НІ)

10. У реченні : Я буду писати грамотно - буду писати простий дієслівний присудок (ТАК)

11. Речення: Місто не знало спочинку ні вдень ні вночі, а гуркотіло, гомоніло, кипіло ускладнено однорідними присудками(ТАК)

12 У реченні: Великдень — день особливий – відсутні другорядні члени (ТАК)

« Мікрофон»

дізнався...

навчився..

вмію...

відчув труднощі...

змінив своє ставлення до...

найбільший мій успіх –це...

Оцінка роботи учнів

Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання

- Опрацювати теоретичний матеріал
- Виконати вправу
- Із пісень улюблених виконавців виписати прості двоскладні речення (5–7). Підкреслити в них головні члени речення.

ДОДАТОК 3

Схема 1. Формування головних компетентностей на уроках української мови та літератури

Формування ключових компетентностей на уроках української мови та літератури		
Компетентності		Компоненти
1.	Спілкування державною мовою	<p>Уміння: використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності; усно й письмово тлумачити поняття, факти; висловлювати думки, почуття, погляди; оцінювати й осмислювати ситуацію спілкування; реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ (у школі, громадських місцях, удома, на дозвіллі); здійснювати добір мовно-виражальних засобів; володіти засобами української мови.</p> <p>Ставлення: поцінування української мови як державної; усвідомлення її як державотворчого чинника; захоплення красою, естетичною довершеністю, багатством виражальних засобів української мови; сприйняття спілкування як цінності; усвідомлення значення ефективного спілкування; ціннісне ставлення до співрозмовників; у виборі рішень керування системою цінностей, схвалених суспільством.</p>
2.	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: виявляти в текстах запозичення з інших мов; пояснювати лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іноземного походження; обговорювати прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі українською фольклорні та літературні твори.</p> <p>Ставлення: розуміння ролі іноземної мови як засобу пізнання іншого світу та збагачення власного культурного досвіду; розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур.</p>

3.	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати абстрактними поняттями; виокремлювати головну й другорядну інформацію; установлювати причинно-наслідкові зв'язки; чітко формулювати визначення та будувати гіпотези; формулювати тезу й добирати аргументи; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (схему, таблицю, діаграму); доцільно й правильно використовувати в мовленні числівники.</p> <p>Ставлення: прагнення висловлюватися точно, логічно, послідовно; бережливе ставлення до часу.</p>
4.	Компетентності в природничих науках і технологіях	<p>Уміння: швидко й ефективно шукати інформацію про довкілля, використовувати різні види читання для здобуття нових знань; критично оцінювати відображені в наукових, художніх і публіцистичних текстах результати людської діяльності в природному середовищі; змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процес власної діяльності; спостерігати, аналізувати, проводити мовні експерименти; словесно оформлювати результати досліджень; визначати роль природи в житті людини; використовувати сучасні технології.</p> <p>Ставлення: сприйняття природи як цінності; готовність захищати довкілля, зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутніх поколінь; готовність до опанування новітніх технологій.</p>
5.	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: діяти за алгоритмом, зокрема здійснювати пошукову діяльність та аналіз мовних явищ; створювати інструкцію та діяти за інструкцією; складати план тексту; впевнено й водночас критично застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою та в приватному спілкуванні; грамотно й безпечно комунікувати в інформаційному просторі; розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм; розвивати медійну грамотність; переводити навчальну інформацію в інший формат.</p> <p>Ставлення: задоволення пізнавального інтересу; прагнення до гармонійного спілкування у</p>

		віртуальному інформаційному просторі, критичне сприйняття інформації, поданої в ЗМІ; прагнення додержувати правил роботи з інформацією (дотримання авторського права тощо).
6.	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення; планувати й організовувати власну навчальну діяльність; читати, використовуючи різні види читання (ознайомлювальне, вибіркове, вивчальне та ін.); постійно поповнювати власний словниковий запас; користуватися різними джерелами довідкової інформації (словниками, енциклопедіями, онлайн-ресурсами); здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети та ситуації спілкування.</p> <p>Ставлення: сприйняття освіти, навчальних досягнень, зокрема у вивченні мови, як цінностей, готовність удосконалювати знання мови і власне мовлення впродовж життя, розвивати мовне чуття; розуміння ролі читання для власного розвитку; усвідомлення потреби вчитися з метою самовдосконалення й самореалізації.</p>
7.	Соціальні та громадянські компетентності	<p>Уміння: аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях; співпрацювати з іншими на результат, запобігати конфліктам і розв'язувати їх, досягати розумних компромісів.</p> <p>Ставлення: сприйняття людської гідності як найвищої цінності; повага до законів України, зокрема до норм українського мовного законодавства; повага до правових норм; усвідомлення необхідності конструктивної участі у громадському житті.</p>
8.	Підприємливість	<p>Уміння: презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, використовуючи доцільні виражальні мовні засоби; використовувати ефективні комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій; самоорганізовуватися; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність.</p>

		Ставлення: готовність брати на себе відповідальність; розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри.
9.	Загальнокультурна грамотність	<p>Уміння: використовувати українську мову для духовного й культурного самовиявлення; дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету; використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; створювати тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та використовуючи художні засоби; добирати літературу для читання з метою одержання насолоди та користі від прочитаного.</p> <p>Ставлення: сприйняття літературного твору як засобу збагачення особистого емоційно-чуттєвого досвіду, отримання естетичного задоволення від творів мистецтва; зацікавленість світовими культурними набутками, повага до розмаїття культурного вираження різних народів.</p>
10.	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: дотримуватися здорового способу життя; враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини; відповідально використовувати мовні виражальні засоби; застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоровому способу життя; виявляти толерантність до різних поглядів, співчувати; конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах, досягнення соціальної захищеності, сімейного щастя тощо; бережливо ставитися до природи.</p> <p>Ставлення: сприймання здоров'я як загальнолюдської цінності; бажання дотримуватися здорового способу життя; усвідомлення значення навколишнього середовища для життя і здоров'я людини; готовність зберігати природні ресурси.</p>